

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

katedra psychologie

Bakalářská práce

Nehmotná kultura polské menšiny v Rumunsku

Emily Růžhová

© 2019 ČZU v Praze

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Emily Růzhová

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Nehmotná kultura polské menšiny v Rumunsku

Název anglicky

Spiritual culture of the Polish minority in Romania

Cíle práce

Hlavním cílem této bakalářské práce je zodpovědět dané výzkumné otázky týkající se polské menšiny na území Rumunska. V práci bude přiblížena především nehmotná kultura tohoto etnika, a to pomocí terénního výzkumu, který probíhal v rámci projektu Pestrá Evropa v srpnu 2017 a v září 2018.

Jaké jsou hlavní znaky nehmotné kultury polské menšiny v Rumunsku?

- Co utváří etnickou identitu polské menšiny v Rumunsku?
- Jak probíhal vývoj polského jazyka na území Bukoviny a jakou podobu má polský jazyk dnes?
- Jaké jsou hlavní podobnosti a rozdíly mezi kulturou Poláků a Rumunů?
- Udrží stále Poláci své tradice a zvyky a jakým způsobem je slaví?

Metodika

Bakalářská práce vychází z terénního výzkumu, který byl uskutečněn v rámci projektu Pestrá Evropa v srpnu 2018 a září 2018. Na počátku této práce bylo zapotřebí určit hlavní pracovní postupy, které budou aplikovány. Výsledky terénního výzkumu získané v oblasti osídlené polskou menšinou jsou základním zdrojem informací pro tuto práci. Zjišťovány byly především za pomoci kvalitativních metod, a to primárně polostrukturovaným rozhovorem a zúčastněným pozorováním. Z kvantitativních metod byla použita nejčastěji analýza statistických údajů a dotazníkové šetření.

Doporučený rozsah práce

cca 50 stran

Klíčová slova

Rumunsko, menšina, kultura, Poláci, majorita

Doporučené zdroje informací

- COSTACHIE, Silviu. Polish minority of Romania. Some geo-demographic evolutions. Revista Română de Geografie Politică [online]. 2014, XIV, 16 [cit. 2018-03-26]. Získáno přes databázi EBSCO
- ERIKSEN, Thomas H. Etnicita a nacionalismus. Antropologické perspektivy. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. ISBN 978-80-7419-053-7.
- GELLNER, Ernest, 1993. Národy a nacionalismus. 2. vyd. Praha: Josef Hříbal, 1993. ISBN 80-900-8929-1.
- HROCH, Miroslav. Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 315 s. 45. sv. ISBN 978-80-7419-010-0.
- KRYSIŃSKI, Wojciech. Ukori Bukowiny. Żagań: Inni, 2013. ISBN 978-83-60119-99-0.

Předběžný termín obhajoby

2018/19 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. PhDr. Ing. Petr Kokaisl, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 31. 1. 2019

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 5. 2. 2019

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 14. 03. 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Nehmotná kultura polské menšiny v Rumunsku“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15. 3. 2019

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. Ing. PhDr. Petru Kokaislovi, Ph.D. za vedení mé práce, poskytnuté rady a připomínky. Dále bych ráda poděkovala všem respondentům, kteří se ochotně podělili o své názory, své rodině a přátelům.

Nehmotná kultura polské menšiny v Rumunsku

Spiritual culture of the Polish minority in Romania

Souhrn

Bakalářská práce je zaměřena na nehmotnou kulturu polské etnické menšiny na území rumunské Bukoviny. Hlavním zdrojem primárních informací se stal terénní výzkum, který se uskutečnil v Rumunsku, konkrétně v oblasti jižní Bukoviny, v roce 2017 a 2018. Dle charakteru výzkumného jevu byl zvolen kvalitativní přístup s použitím konkrétních metod sběru dat, přičemž nejvhodnější metoda byla kombinace polo-strukturovaného rozhovoru a pozorování. První část práce se zabývá literárními rešeršemi, metodologií výzkumu a teoretickými východisky. Ve druhé části práce je stručně uvedena historie polského osídlení a jeho postupný vývoj. Vlastní výzkum je zaměřen na hlavní prvky nehmotné kultury odlišující polskou menšinu od ostatních etnik na území Bukoviny. Charakteristické atributy, kterými se polská menšina vyznačuje, zahrnují polský jazyk, náboženskou příslušnost, kulturní tradice a svátky. Dnešní podoba nehmotné kultury polského etnika je do značné míry ovlivňována kulturou ostatních etnických skupin žijících v oblasti historické Bukoviny, což lze pozorovat především na podobě polského dialektu a převzatých rumunských svátků.

Summary

The bachelor thesis is focused on the spiritual culture of the Polish ethnic minority in the territory of Romanian Bukovina. The main source of primary information was field research, which took place in Romania, specifically in the southern Bukovina, between the years 2017 and 2018. According to the nature of the research phenomenon, a qualitative approach was used using specific data collection methods, the combination of semi-structured interview and observation. The first part deals with literature research, methodology and theoretical background. The second part of the thesis briefly describes

the history of the Polish settlement and its gradual development. The actual research is focused on the main elements of the spiritual culture distinguishing the Polish minority from other ethnic groups in Bukovina. The characteristic attributes of the Polish minority include Polish language, religious affiliation, cultural traditions and holidays. Today's spiritual culture of Polish ethnicity is largely influenced by the culture of other ethnic groups living in the historical Bukovina area, which can be seen mainly in the form of the Polish dialect and form of the holidays taken over by Romanian.

Klíčová slova: kultura, majorita, menšina, Poláci, Rumunsko

Keywords: culture, majority, minority, Poles, Romania

Obsah

1. ÚVOD A CÍL PRÁCE	9
2. LITERÁRNÍ REŠERŠE	11
3. METODOLOGIE	16
3.1. Adekvace metod	16
3.2. Plán a průběh výzkumu	19
3.3. Údaje o respondentech	24
4. TEORETICKÁ ČÁST	26
4.1. Etnicita, etnická identita	26
4.2. Etnická menšina	28
5. PRAKTICKÁ ČÁST PRÁCE	32
5.1. Historie polského osídlení Bukoviny	32
5.2. Prvky určující národní identitu	38
5.2.1. Jazyk a dialekt polské menšiny	38
5.2.2. Organizace	40
5.2.3. Kulturní život	43
5.2.4. Náboženství a svátky	47
6. DISKUSE A ZÁVĚR	54
7. SEZNAM LITERATURY	57

1. Úvod a cíl práce

Oblast historické Bukoviny byla polskou menšinou osídlena již ve 14. století. Dnešní multietnický charakter Bukovina získala v období kolonizační politiky Rakouska-Uherska, za jehož vlády byly různé etnické skupiny z celé monarchie, včetně polských rodin, dosazovány na neobydlená území, aby se podílely na jeho kolonizaci. Politické a společenské změny postupem času utvářely dnešní podobu polské minority. Poláci jsou v Rumunsku oficiálně uznanou etnickou menšinou, která společně s ostatními etnickými skupinami tvoří jedinečnou podobu multikulturní Bukoviny.

Polská menšina má podle rumunské legislativy právo vyjadřovat a rozvíjet svou kulturní a etnickou identitu. Rumunská vláda je oproti některým evropským státům k etnickým menšinám velmi vstřícná a umožňuje jim vzdělání v mateřském jazyce. Přestože se etnikum odlišuje v některých prvcích od majoritní společnosti, udržuje s rumunským obyvatelstvem většinou přátelské vztahy. Etnická různorodost obyvatel Bukoviny ovlivňuje v určité míře etnickou identitu a kulturní bohatství polské menšiny. V bakalářské práci budou specifikovány hlavní prvky nehmotné kultury, kterými se polská minorita na Bukovině vyčleňuje. Je pro Poláky důležité, aby bylo zachováno jejich kulturní dědictví? Podlehly nějaké tradice a zvyky polského etnika dlouhodobému působení okolních kultur? Těmito hlavními otázkami a jejich zodpovězením se práce bude věnovat.

První část práce je zaměřena na literární rešerši, která obsahuje výčet několika publikací zpracovávajících zkoumané téma. Stručný popis konkrétních prací odkazuje na již známé výsledky zkoumané problematiky. Následující kapitola metodologie pojednává o hlavním přístupu a metodách sběru dat, pomocí kterých byly získány informace během výzkumu. Součástí teoretické části jsou názory různých autorů, které se vztahují k danému tématu. Význam klíčových pojmů je nutné definovat pro správné pochopení všech souvislostí, konkrétně se jedná o pojem etnicita, etnická menšina, etnická identita.

Druhá část se zabývá historií polského osídlení a jeho vývojem na území Bukoviny, konkrétně pak na jižní část Bukoviny nacházející se na území Rumunska. Přiblíženy budou zejména historické události, které měly přímý dopad na polskou menšinu. Výsledky vlastního výzkumu jsou prezentovány v následující kapitole. Důležité je přesné vymezení objektu tohoto výzkumu. Záměrem práce není zachycení veškerých prvků nehmotné kultury k vytvoření celistvého obrazu nemateriálního kulturního dědictví polského etnika.

Tato práce se soustředí pouze na nejdůležitější prvky vymezující polské etnikum a na nejčastější sváteční zvyklosti, které uváděli příslušníci menšiny během terénního výzkumu.

Výsledky výzkumu představující polskou menšinu na Bukovině (přestože není příliš početná) mohou přispět k doplnění informací v oblasti nehmotné kultury ze specifické oblasti multikulturní Bukoviny. Počet dostupných materiálů o problematice Poláků na území rumunské Bukoviny je celkově omezený. Díky národnostním institucím a jejich činnosti se situace postupně zlepšuje.

Hlavní otázka (doplněna podotázkami) a cíl práce zní následovně:

Jaké jsou hlavní znaky nehmotné kultury polské menšiny na rumunské Bukovině?

1. Co utváří etnickou identitu polské menšiny?
2. Jak vypadá jazyková situace polské menšiny?
3. Jaké jsou hlavní podobnosti a rozdíly mezi kulturou Poláků a Rumunů a ovlivňují se tyto kultury mezi sebou?
4. Udržuje nějakým způsobem polská menšina sváteční tradice a zvyky?

2. Literární rešerše

O otázce národnostního cítění Poláků v Rumunsku a o jejich životě pojednává článek *Polish minority of Romania. Some geo-demographic evolutions*. Cílem této práce je získat přehled o životě Poláků v Rumunsku pomocí metod historické analýzy. První část studie se zaměřuje na rozhovory s polskou komunitou. Na pozadí krátké historie o rumunském státě jsou zde prodiskutovávány první polsko-rumunské vztahy a historie emigrace v průběhu století. Druhá část se zabývá migrací a počtem polských komunit v Rumunsku ve 20. a 21. století. Kritéria, která charakterizují menšinu Poláků v Rumunsku, jsou zjevná. Je to především nižší počet příslušníků minority oproti majoritě dané země. Většinou mají dlouhé a silné vazby se zemí, ve které žijí a etnické, kulturní, náboženské a jazykové odlišnosti. Vyjadřují současně touhu rozpoznat je jako menšinu. Polská menšinová populace se nachází na jižní Bukovině, dále v Bukurešti a dalších městech, tam jsou však jejich počty zanedbatelné. Poláci v Rumunsku si po mnoho generací udrželi povědomí o tom, že patří k polskému národu, stejně jako si udrželi polský jazyk a tradice. První zaznamenaná migrace do Rumunska proběhla ve 13. století. Její charakter byl vojenský a byl s ní spojen rozvoj katolického náboženství. Jako další proběhla emigrace politická, která se datuje do 18. století. Byla poměrně malá, a proto se nedá jasně zjistit, kolik přistěhovalců se v zemi trvale usadilo. V roce 1784 byly v Plesze, Solce, Slatine Mare a Katzyce postaveny solné doly, ke kterým se Poláci stěhovali kvůli práci. Rychlý příliv polských osadníků byl důvodem vzniku nových vesnic, jako například Černovice, Katzyka a Seret. Druhým cílem polských přistěhovalců bylo Moldavsko.¹

Problematikou kulturní paměti polské menšiny žijící v jihovýchodní části Ukrajiny a v karpatské Bukovině se zabývá článek *From individual to collective identity: the case of autobiographical accounts from the Ukrainian-Russian and Ukrainian-Romanian borderlands*. Autorka se v této práci zaměřuje na zásadní oblasti týkající se polské menšiny: období druhé světové války a život po válce, římsko-katolické vyznání, jazyk a

¹ Vlastní zpracování, 2018. Dostupné z: http://www.hks.re/wiki/doku.php?id=ls2018:polaci_v_rumunsku dle původního zdroje: COSTACHIE, Silviu. Polish minority of Romania. Some geo-demographic evolutions. *Revista Română de Geografie Politică* [online]. 2014, roč. 16, č. 2 [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: <https://web-b-ebSCOhost-com.infozdroje.czu.cz/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=ab9d81bb-501b-4aee-8bb0-a9cc8d31c3c1%40sessionmgr102>.

aktuální pohled na národnostní uvědomění Poláků. Poukazuje na značné rozdíly mezi životem jedné menšiny ve dvou sousedících zemích. Válečné a poválečné období a následná politická situace poznamenala obě oblasti, ve kterých se následkem toho utvářelo různorodé národnostní cítění i kulturní tradice. Na rozdíl od ukrajinských Poláků má menšina na Bukovině silné národnostní uvědomění, spojení tradic, jazyka a kultury. Výuka polského jazyka se udržovala v rodině, mezi rodinnými příslušníky. Významný podíl měla hlavně římsko-katolická církev, která si udržovala významné postavení v životě polské minority na území Rumunska, přestože byla omezovaná sovětskými úřady.²

Cílem práce s názvem *Parliamentary Representation of Minorities in Romania* je zjistit, jak funguje reprezentace národnostních menšin v rumunském parlamentu. Existuje zde významný rozdíl mezi maďarskou menšinou a ostatními menšinami, které mají v parlamentu také své zástupce. Výzkum hodnotí účinnost rumunského systému a volební právo menšin na výsledcích parlamentních voleb od roku 1990. Zajímá se o to, do jaké míry jsou plněny zájmy národnostních menšin. Závěrem diskutuje o kladech a záporech systému a předkládá několik svých příkladů pro jeho zlepšení.³

Tématem jazyka a jeho postupných změn se ve svém sociolingvistickém a lexikálním díle *Górale polscy na Bukowinie Karpackiej* zabývá polská autorka Helena Krasowska. Zaměřuje se na jazykovou situaci polského obyvatelstva v oblasti Bukoviny, popisuje a porovnává zde vývoj a ovlivnění jazyka v jižní (ukrajinské) i severní (rumunské) části Bukoviny. Toto území je po celou dobu své existence ovlivňováno častými politickými a kulturními změnami, které postupně vytvořily dnešní multietnický obraz. Etnická různorodost a vzájemné působení kulturních dědictví vytvořilo v důsledku dlouhodobého soužití specifickou kulturu a jazyk. V případě polské menšiny, označované také jako bukovinští Goralové, je slovní zásoba a polský dialekt ovlivněný okolními jazyky. Autorka rozdělila publikaci na tři části. První část se zabývá geografickým umístěním, administrativním členěním Bukoviny a etnickým složením obyvatelstva. Vedle

² KRASOWSKA, Helena. From individual to collective identity: the case of autobiographical accounts from the Ukrainian-Russian and Ukrainian-Romanian borderlands. *Acta Baltico-Slavica* [online]. 2017, roč. 41 [cit. 2019-02-10]. Dostupné z: <https://search-proquest-com.infozdroje.czu.cz/docview/2124049110/AD4CDA9BD3F24521PQ/1?accountid=26997>.

³ ALIONESCU, Ciprian-Calin. Parliamentary Representation of Minorities in Romania. *Southeast European Politics* [online]. 2014, roč. 5, č. 1 [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.623.8814&rep=rep1&type=pdf>.

charakteristiky jednotlivých sledovaných vesnic a měst je zde zmíněn také historický vývoj oblasti, včetně rozvoje polského Čadce, odkud Poláci emigrovali právě do ukrajinsko-rumunského pohraničí. Druhá část se zaměřuje na lingvistiku. V různých komunikačních interakcích detailněji rozebírá polský dialekt, který je v obou částech Bukoviny do určité míry ovlivněn rumunským, ukrajinským, německým a ruským nářečím. V závislosti kontaktu různých etnik se do původního mateřského jazyka postupně dostaly nové prvky. Ve třetí část autorka podkládá vlastní výzkum ukázkami slovní zásoby a lexikálním materiálem. Během dvou století způsobily historické a kulturní události prokazatelné proměny jazyka. Značný podíl na tom má rozdílný způsob jeho užívání a střídání v mezilidských vztazích, v rodině, během náboženských obřadů, ve školách, na úradech nebo v médiích.⁴

Zachování kulturních tradic a otázka národnostního uvědomění menšin je zkoumána v práci *Dziedzictwo kulturowe mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych kręgu Karpat – narracje lokalne i zarządzanie instytucjonalne*. Polská autorka Ewa Kocój se v tomto článku zabývá tématem kulturního dědictví národnostních menšin v karpatské oblasti. Výzkum postavený na vypravování karpatských etnik z Polska, Ukrajiny, Slovenska a Rumunska přináší obraz současného stavu kultury. Jedná se zejména o možnosti udržování kulturních norem a o řízení památkových institucí a dřevěných kostelů, které se vyskytují na seznamu UNESCO. Památkové objekty mají pro většinu minorit nejen náboženský, ale především význam etnický, spojený s jejich etnickou identitou. Již nějakou dobu se část evropských zemí snaží podporovat kulturní dědictví menšin ve vybraných oblastech. Díky vzrůstajícímu počtu nově vzniklých projektů, které pořádají veřejné nebo místní organizace (především muzea a místní komunity), zažívá kulturní dědictví Karpat renesanci. Podporou tohoto fenoménu se stali také řemeslníci a umělci, kteří začali lokálně podnikat ve výrobě tradičních nástrojů a dekorativních předmětů. Autorka došla k závěru, že v karpatské oblasti v posledních letech kulturní dědictví vzkvétá a místní obyvatelé projevují značnou snahu o jeho udržení a další rozvoj. Tradiční povolání, jako je například pastevectví nebo výroba hudebních nástrojů, se stávají čím dál více populárnější. Odvrácenou stranou mince se stává přílišné využívání kulturního

⁴ KRASOWSKA, Helena. *Górale polscy na Bukowinie Karpackiej: Studium socjolingwistyczne i leksykalne*. Varšava: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, 2006. 331 s. ISBN 83-86619-44-X.

dědictví pro obchodní účely a znehodnocování tradiční kultury v důsledku nadměrného turistického ruchu.⁵

Článek *Ethnic Tourism Potential of Bukovyna for the Purposes of Cross-Border Tourism* se zabývá spojením cestovního ruchu s etnickou a kulturní tradicí ukrajinské oblasti Černovice a rumunské Bukoviny. Bukovina je známá svým multietnickým charakterem a rozmanitostí kultur. Nejen díky tomu se v poslední době stává turisty vyhledávanou lokalitou a významně tak podporuje ekonomiku regionu. Touha poznávat duchovní a materiální kultury místa, které je označované jako etnografická perla Evropy, se ze strany turistů každoročně zvyšuje. Vyhledávané jsou zejména jedinečné prvky lidové architektury, proslulé dřevěné stavby, známé na celém světě. Novým fenoménem v této oblasti je čím dál častější zájem o etnografický cestovní ruch. Následně tak začaly vznikat díky rumunsko-ukrajinské spolupráci nové přeshraniční projekty, finančně podporované Evropskou unií. Takovýchto příkladů vytvořených projektů existuje hned několik, například „Common Cultural Heritage“ („Společné kulturní dědictví“), „Info Bucovina“ (rozvoj cestovního ruchu v přeshraničním kontextu), „ROUA Bucovinei“ (kořeny, lidé, jednota, klenoty Bukoviny), „Historical and ethnographic heritage – part of the sustainable development of tourism in Bukovina“ (HERITAGE). Náboženské slavnosti a udržování zvyků, které jsou specifické pro obyvatele Bukoviny, jsou velmi důležitou součástí etnické identity menšin a jejich kulturního dědictví. Nejvýznamnější svátky, které se slaví po celé Bukovině, vycházejí především z náboženského přesvědčení a zachovalých tradic. Pro severní Bukovinu jsou nejtypičtější Vánoce, Velikonoce, Tři králové, další církevní svátky, Dušičky, dožínky a mnoho dalších. Pokud se podaří zachovat historické a kulturní dědictví Bukoviny a nadále se bude podporovat kulturní rozvoj a etnografická turistika, ekonomický potenciál i celkový vývoj regionu nadále poroste.⁶

⁵ Vlastní zpracování, 2018. Dostupné z: http://www.hks.re/wiki/doku.php?id=ls2018:polaci_v_rumunsku dle původního zdroje: KOCÓJ, Ewa. Dziedzictwo kulturowe mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych kręgu Karpat – narracje lokalne i zarządzanie instytucjonalne (wstępne rezultaty badania pilotażowego). *Prace Etnograficzne* [online]. 2016, roč. 44, č. 3, s. 193–213 [cit. 2018-09-12]. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=560104>.

⁶ BUCHKO, Z., RUDENKO, S., RUDENKO, V., YEREMIIA, H. Ethnic Tourism Potential of Bukovyna for the Purposes of Cross-Border Tourism. *Human Geography Journal* [online]. 2016, roč. 20, č. 1, s. 75–79. [cit. 2019-01-13]. Dostupné z: <https://search.ebscohost-com.infozdroje.czu.cz/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=120772696&lang=cs&site=ehost-live>.

Práce *Ćwierć wieku „Bukowińskich Spotkań” – idea integracji narodów Europy Środkowej i jej realizacja* od Heleny Krasowske a Magdaleny Pokrzyńskiej shrnuje poznatky výzkumu zabývající se multietnickým folklorním festivalem „Bukowińskie Spotkania“. Díky společné iniciativě několika východoevropských států pořádají festival komunity a organizace těchto zemí již od roku 1991. Každoročně na něm působí kolem 100 folklorních skupin, které se spojují s Bukovinou a s její historií. Zvyšující se popularitu je možné sledovat na neustále rostoucím počtu jak návštěvníků, tak účinkujících. Hlavním cílem této práce je analyzovat a posléze vyhodnotit výsledky stanovených cílů, které by měl festival splňovat. Z předběžných výzkumů minulých ročníků festivalu vyplývá, že projekt pozitivně působí na obyvatele místních komunit i na širokou veřejnost. Díky němu se dostávají do povědomí rozdílné pohledy a názory národnostních menšin, odlišnosti mezi konkrétními kulturami a z toho vyplývající potřebu budoucí spolupráce. Zejména pro mladé generace je toto uvědomění do dalších let klíčové.⁷

Publikace *Bukowina, Maramuresz. Przewodnik po północnej Rumunii* je polský průvodce zaměřující se na tři významné rumunské regiony: Maramures, Satu Mare a Bukovina. Autoři popisují geografické podmínky regionů, jejich historii a místní folklór. Region Maramures je vyobrazován jako živé muzeum, zejména kvůli charakteristickým dřevěným kostelům a kroji zdobeným obyvatelstvem. Bukovina je zase známá pro nepřehlédnutelné malované kláštery, které se zachovaly z 15. a 16. století. Mimo charakteristiku nejzajímavějších míst, památek a užitečných turistických informací kniha pojednává také o kultuře a náboženství etnických menšin. Speciálně se zaměřuje na polskou minoritu a jejich historické působení v těchto regionech. Část knihy se věnuje významným klášterům, jako jsou Voronet, Putna, Sucevita a jejich okolím, kde se nacházejí polské vesnice Pojana Mikuli, Katzyka a Nowy Soloniec. Na závěr jsou zmíněny obecné informace o cestovním ruchu, rumunské měně, kuchyni a jazyku. Součástí je také polsko-rumunský slovníček.⁸

⁷ KRASOWSKA, H., POKRZYŃSKA, M. *Ćwierć wieku „Bukowińskich Spotkań” – idea integracji narodów Europy Środkowej i jej realizacja. Wielowiekowe bogactwo polsko-rumuńskich związków historycznych i kulturowych.* Suceava: Związek Polaków w Rumunii, 2014, s. 440–453. ISBN 978-973-0-17455-7.

⁸ KRZYWDA, P., FIGIEL, S. *Bukowina, Maramuresz. Przewodnik po północnej Rumunii.* Pruszków: Rewasz, 2010. 400 s. ISBN 978-83-89188-96-0.

3. Metodologie

Na začátku této práce bylo nejprve nutné si stanovit, z jakých výzkumných metod bude práce vycházet. Zásadní poznatky byly získávány především během terénního výzkumu v oblastech obývaných polskou menšinou, a následně zpracovány pomocí kvalitativního přístupu sběru dat. Výsledky výzkumu jsou hlavním zdrojem informací pro tuto práci. Zjišťovány byly konkrétními metodami, a to primárně polo-strukturovaným rozhovorem a pozorováním. Pro zpřehlednění je v textu po celou dobu upřednostňováno použití polských názvů vesnic a obcí, kde se Poláci vyskytují nejvíce.

Na začátku kapitoly Metodologie by ještě bylo vhodné zmínit, že význam některých termínů nemusí být vždy jednoznačný. Konkrétně se jedná o pojmy metodologie a metodika. Někteří autoři na ně nahlíží jako na synonyma, která se dají vzájemně nahrazovat, jiní je naopak považují za dva zcela odlišné pojmy.

3.1. Adekvace metod

Na kvalitativní výzkum je ze strany metodologů pohlíženo rozdílně a jeho vymezení se mnohdy liší. Některými vědci je kvalitativní výzkum chápán pouze jako určité doplnění konvenčního kvantitativního výzkumu, pro jiné znamená jistý protipól vědám s přírodovědnými základy. Postupem času získal kvalitativní přístup postavení, které je na stejné úrovni jako přístup kvantitativní. Jeho základní charakteristikou je různě dlouhý a silný kontakt se zkoumaným prostředím či se stavem jedince nebo skupinou jedinců. Měl by odrážet každodennost jedince, skupiny nebo i celé společnosti. Výzkumník je schopen vytvářet souhrnné celostní pohledy, provádět analýzy různých forem textů, informovat o názorech jedinců zúčastněných v daném výzkumu a v neposlední řadě provádět výzkumy v běžném přirozeném prostředí.⁹

Prvním krokem kvalitativního výzkumu zpravidla bývá výběr tématu a stanovení výzkumných otázek. Cílem je vytvoření nových hypotéz, teorií a porozumění sledovaného jevu a nalezení odpovědí na stanovené otázky. Pro zjištění a pochopení možných souvislostí není zkoumaný jev studován pouze povrchově, ale výzkumník se snaží přiblížit

⁹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 2016, s. 45–47.

až k jádru věci. To znamená získat a využít co možná největší objem dat, ve kterých poté sleduje vzájemně propojené vztahy a spojitosti. Výsledné informace, dosažené kvalitativními metodami sběru dat, většinou není možné získat použitím pouze jedné metody, ale jejich vzájemnou kombinací. Samotný výzkumník při aktivní účasti v kvalitativním bádání podléhá určitému psychologickému a sociálnímu tlaku, který je kladen na jeho osobnost.¹⁰

Kvalitativní výzkum má své klady i zápory. Za jeho nevýhody je považován například fakt, že interpretované výsledky jsou souborem subjektivních pocitů a omezený vzorek osob, vyskytující se na jednom konkrétním místě, vytváří problém se zobecnováním získaných dat. Časová náročnost sběru a následné analýzy dat je také považována za jednu z nevýhod kvalitativního výzkumu. Kvalitativní výzkum ovšem přináší i nezpochybnitelné výhody. K přednostem se řadí například to, že výsledky zkoumaného jevu přinášejí detailní popis, vývoj a podobu procesu, jedince, skupiny či fenoménu v jejich přirozeném prostředí. Díky využití kvalitativních přístupů v metodologii je možné přicházet s novými teoriemi. Hlavní příčiny a souvislosti studuje lokálně. Je nápomocný v počátcích zkoumání daného fenoménu. Je tedy zřejmé, že oba výzkumy se navzájem doplňují, a jejich kombinací lze dosáhnout stanovených cílů.¹¹

Pozorování je jednou z primárních a nejužívanějších metod sběru dat v empirickém výzkumu. Hlavním cílem pozorování je získat kvalitativní data a informace o skutečných událostech sledovaného jevu pomocí nejen zrakových, ale také čichových, sluchových nebo pocitových vjemů. Pozorování přináší reálný pohled na stav a vzhled sledovaného prostředí, což je pro výzkum velmi přínosné. Člení se na několik typů podle různých specifíků (užité prostředky, způsoby a cíle).¹²

1. zúčastněné pozorování – výzkumník se stává aktivním účastníkem každodenního života osob, které studuje, a se kterými je v přímém osobním kontaktu. Přináší mu to tak cenné informace potřebné k porozumění lidských problémů i k lepšímu pochopení situace. Samotná participace pozorovatele se rozděluje na několik stupňů podle jeho začlenění. Nevýhodou pozorování může být problém vůbec se do některých skupin dostat. Pro

¹⁰ LINDEROVÁ, I., SCHOLZ, P., MUNDUCH, M. *Úvod do metodiky výzkumu*. 2016, s. 56–58.

¹¹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 2016, s. 48–52.

¹² MAŘÍKOVÁ, H., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník II*. 1996, s. 822–823.

výzkumníka může být mnohdy těžké respektovat či přijmout etické principy vybrané skupiny. Je nutné také udržet určité informace v tajnosti a nedopustit se jejich vyzrazení.¹³

2. **nezúčastněné pozorování** – výzkumník se snaží ve zkoumané skupině působit jako skrytý pozorovatel, který neovlivňuje chování účastníků a není s nimi v přímém kontaktu. Výhoda, kterou toto pozorování přináší, je získání objektivních informací o skupině, která se chová přirozeně a nepodléhá citové angažovanosti výzkumníka.¹⁴

Dalším typem je členění podle míry standardizace:

1. **standardizované pozorování** – zachycuje určitou situaci nebo chování podle předem vymezené struktury procesu a následně rozděluje zkoumané projevy podle určitého kódovacího schématu. Jestli bude postup spolehlivý, závisí na schopnostech výzkumníka.¹⁵

2. **nestandardizované pozorování** – pro nestandardizované pozorování je hlavní určit cíl výzkumu, způsob jeho dosažení není předem pevně stanoven a je možné ho individuálně měnit v průběhu zkoumání.¹⁶

Další technikou, která je hojně používaná v etnografickém výzkumu, je *rozhovor* (interview). Nejčastěji užívanými typy bývají především polo-strukturované a narativní rozhovory.

1. **polo-strukturovaný rozhovor** (semi-strukturovaný, rozhovor pomocí návodu) – při provádění tohoto typu rozhovoru si výzkumník předem určí seznam otázek, které chce během dotazování projít. Lépe tak dosáhne zodpovězení otázek týkajících se tématu, o které se zajímá. Podle situace má možnost volně přizpůsobovat formulace dotazovanému a maximálně využít čas k interview. Dotazovaná osoba může flexibilně podávat odpovědi a prosazovat vlastní stanoviska a znalosti.¹⁷

2. **narativní rozhovor** – tento typ volného rozhovoru se vyhraňuje od typického schématu získávání odpovědí na dané otázky. Jeho princip spočívá v nabádání dotazovaného k volnému vyprávění vlastního životního příběhu. Výsledkem je tak projev subjektivních zkušeností dotazovaného, které by při přímém dotazování nemusely

¹³ DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 2002, s. 308–309.

¹⁴ LINDEROVÁ, I., SCHOLZ, P., MUNDUCH, M. *Úvod do metodiky výzkumu*. 2016, s. 48.

¹⁵ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 2016, s. 205–206.

¹⁶ MAJEROVÁ, Věra. *Sociologie venkova a zemědělství*. 2009, 84.

¹⁷ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 2016, s. 178–179.

vyjít na povrch. Metodu narativního interview rozpracoval sociolog německého původu Fritz Schütze a je využívána hlavně v biografickém výzkumu.¹⁸

Dotazník je technika sběru základních dat nejčastěji využívaná v kvantitativním výzkumu, běžně se ale využívá i ve výzkumu kvalitativním. Obsahuje určitý počet správně položených otázek, které mají přinést výzkumníkovi fakta od většího počtu dotazovaných respondentů. Dotazníkové šetření je poměrně výhodné pro jeho časovou a finanční nenáročnost a pro jednoduchost zpracování získaných dat. Důležitým krokem je správné sestavení a jasné formulování otázek, díky kterému lze předejít nepotřebným a zavádějícím odpovědím. Špatně zvolený obsah dotazníků může vést k neochotě respondenta otázky zodpovědět, nebo dotazník dokončit. Ideální podoba dotazníku by měla obsahovat maximálně čtyřicet otázek a jeho trvání by nemělo překročit dvacet minut. Druhy otázek se dělí na tři základní typy, a to na otázky otevřené, uzavřené a polouzavřené. Typ otevřených otázek poskytuje respondentovi prostor pro volné vytvoření odpovědi, typ uzavřených otázek nabízí respondentovi výběr z několika určených odpovědí. Typem polouzavřených otázek je kombinace dvou předchozích, tedy výběr z připravených odpovědí i s možností vlastní doplňující odpovědi. Při výběru je také důležité vyvarovat se intimních a citlivých otázek, které mohou respondenta úplně odradit. Správně sestavený, srozumitelný a poutavý dotazník by měl přinést dostatečné množství informací k zajištění požadovaných výsledků.¹⁹

3.2. Plán a průběh výzkumu

Nejprve bylo nutné si zvolit hlavní výzkumné téma a s ním související výzkumné podotázky. V rámci přípravy následovalo studium odborné literatury a vyhledání dosavadních publikací na dané téma. Důležitým krokem bylo také určení metod a technik, které byly při sběru dat použity. Byla stanovena výzkumná oblast terénního bádání, kde se nachází největší koncentrace polského obyvatelstva na území Rumunska.

¹⁸ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 2016, s. 180–181.

¹⁹ MAJEROVÁ, Věra. *Sociologie venkova a zemědělství*. 2009, 87-88.

Konkrétní terénní výzkum se uskutečnil v letech 2017 a 2018 v rámci projektu Pestrá Evropa. V obou zmíněných letech bylo zvoleno stejné místo výzkumu, a to oblast historické Bukoviny v regionu Suceava v Rumunsku, kde má polská menšina nejvýraznější zastoupení a historicky doložené kořeny.

Výzkum v Rumunsku v roce 2017 se uskutečnil v srpnu a trval dva týdny. Terénní bádání bylo provedeno v předem stanovených oblastech s převahou polského obyvatelstva – Suceava, Plesza, Nowy Soloniec a Pojana Mikuli. Pro získání nových dat bylo nejčastěji použito metody pozorování, které umožnilo přímé sledování polských obyvatel při každodenních činnostech v jejich přirozeném prostředí. Metodou polo-strukturovaného rozhovoru byly respondentům kladeny předem stanovené otázky přeložené do polského jazyka. Dotazování na ně ve většině případů odpovídali a doplňovali je vlastním povídáním, podle zaujetí daným tématem. Interview probíhaly především v polštině, češtině nebo ve slovenštině, to záleželo hlavně na úrovni vzájemného porozumění. V anglickém jazyce nebyla většina polských respondentů schopna komunikovat. Po získání souhlasu byly veškeré rozhovory nahrávány pomocí diktafonu na mobilním telefonu. Záznamy později posloužily hlavně k ucelení získaných dat a k ověření správného pochopení výpovědí. Po několika dnech byl navázán kontakt s polskou fotografkou, která byla ochotna provádět výzkumníky po polské části jedné ze zkoumaných vesnic a napomohla tím k lepší komunikaci s místními obyvateli. Respondenti byli vybíráni náhodně, záměrně však byly osločovány jednotlivci všech věkových kategorií. Zajímavá témata, na která byla z důvodu mezigeneračních rozdílů často nahlíženo jinak, znamenala pro výzkum důležitý přínos.

V první fázi výzkumu proběhla v rámci ověření a doplnění informací návštěva Velvyslanectví Polské republiky v Bukurešti. Dotazování rumunské pracovnice, které proběhlo v angličtině, nepřineslo žádné nové poznatky. Úřednice odkázala výzkumníky na již známou internetovou stránku polské instituce fungující v Rumunsku. Potvrdila také předpokládané lokality největšího výskytu polské menšiny a vytiskla papíry s několika základními informacemi o konkrétních polských obcích. Na otázku, jaký je počet příslušníků polské menšiny na území Rumunska, udala pouze nepotvrzené údaje. Jelikož nebylo dosaženo nálezu Poláků žijících v Bukurešti, výzkum se přesunul do regionu („judet“) Suceava, ležící na severovýchodě Rumunska u hranic s Ukrajinou.

Před tím, než se výzkumníci zaměřili přímo na polské vesnice, vydali se do jednoho z nejlidnatějších měst v regionu, do Gura Humorului. Důvodem byla především jeho lokace v blízkosti polských vesnic a snaha získat nějaké další upřesňující statistiky o počtu polské menšiny na městském úřadě. Místní úředník bohužel neposkytl žádná nová fakta, ale doporučil výzkumníkům návštěvu obecního úřadu v nedaleké obci Manastirea Humorului, kam je později pomohl dopravit vozidlem městského úřadu. V době příjezdu se na místě nikdo odpovědný nenacházel, pomoc tak poskytl alespoň pracovník v místním turistickém centru, který výzkumníky odkázal na člena zdejšího polského sdružení „Obczyny“. Tato osoba se stala přínosným článkem v dalším bádání. Po zkontaktování jeho osoby se výzkumníci přemístili do obce Pojana Mikuli a v domě předsedy zmíněného sdružení, které podporuje cestovní ruch na Bukovině, s ním byl proveden polo-strukturovaný rozhovor částečně v polském a částečně v českém jazyce. Jelikož na místě ve stejnou dobu pobývali také polští turisté z Varšavy, byl využit i rozhovor skupinový. Pomocí metody pozorování následovalo seznámení výzkumníků s místní populací a se situací v polsko-rumunské obci. S polskou fotografkou z Varšavy, která se také zajímala o situaci polské menšiny na Bukovině, výzkumníci postupně navštěvovali obydlí Poláků v polské části Pojany Mikuli. Byly provedeny polo-strukturované a narativní rozhovory s místními obyvateli v jejich domech a v místním obchodě. Díky znalosti polštiny, kterou fotografka disponovala, částečně zmizely jazykové bariéry mezi výzkumníky a dotazovanými osobami. Při rozhovorech se díky tomu polští respondenti cítili přirozeně a mluvili otevřeněji o různých tématech.

Další výzkum probíhal v obcích s procentuální převahou polských obyvatel, především ve vesnici Plesza a Nowy Soloniec. První kroky vedly v obou případech do zdejších Domů Polských, které založila organizace Svazu Poláků v Rumunsku, a ve kterých se schází místní obyvatelé. V Polském Domě v Plesze provedla polská obyvatelka výzkumníky po celé budově, a přitom s ní byl proveden polo-strukturovaný rozhovor. Dále byl navštíven katolický kostel sv. Anny a Joachima a přilehlý hřbitov. Ve druhé zkoumané obci Nowy Soloniec byla zajímavá především právě probíhající svatba ve zdejším katolickém kostele. Ukázalo se, že situace kolem obřadu je příliš hektická a zdejší obyvatelé neměli čas se na rozhovoru podílet. Pro další výzkum tak nebylo vytvořeno vhodné prostředí.

Výzkum v Rumunsku v roce 2018 byl uskutečněn na počátku září a trval dva týdny. Oblast výzkumu byla stejná jako v předchozím roce, navštívené lokality se ovšem lišily především větší mírou asimilace polského obyvatelstva. Pro sběr kvalitativních dat byly opět použity metody pozorování a polostrukturovaný a narativní rozhovor. Velkou výhodou v tomto roce se stalo ubytování v rodině pana Lucase, polského předsedy spolku „Oczyny“ v Pojaně Mikuli. To přispělo především ke snadnějšímu proniknutí do problematiky sledované skupiny. Díky pobytu mezi příslušníky polské rodiny bylo možné pozorovat způsob jejich každodenního života. Dokonce se naskytlo několik možností, jak se přímo zapojit do běžných pracovních činností. Výzkumníci byli například zapojeni do práce na poli při kopání brambor a přehazování sena, absolvovali celodenní výlet do přírody se skupinou polské mládeže a zúčastnili se pohřební hostiny společně s ostatními obyvateli Pojany. Již zmiňovaný předseda místního spolku byl velmi nápomocný při objasňování různých situací, také poskytl výzkumníkům historické podklady a základní materiály o polské menšině na Bukovině. Výzkum v tomto roce se soustředil především na obohacení a ucelení předem určených témat, na které se výzkumníci chtěli zaměřit detailně. Pro snadnější a rychlejší dopravu do vymezených lokalit, které byly často špatně dostupné, byl pronajat osobní automobil. Standardním vybavením výzkumníků bylo, stejně jako v roce předchozím, nahrávací zařízení, fotoaparát a podrobná mapa dané oblasti.

Prvním místem terénního bádání byla obec Katzyka, která je charakteristická etnickou různorodostí obyvatel. Uprostřed obce se nachází starý solný důl (rum. Salina Cacica), který byl v minulosti důvodem migrace Poláků do této oblasti. U vstupu do podzemních chodeb pracoval polský zaměstnanec, se kterým proběhl krátký rozhovor o zajímavostech solného dolu a o polském obyvatelstvu. Muž byl bohužel zaneprázdněný, takže výzkumníkům poskytl pouze stručné informace. V okolí římskokatolického kostela se pohyboval starší polský osadník, byl ale ochotný ukázat pouze směr cesty k Polskému Domu. Ve zmíněném Domu Polském se v době návštěvy nikdo nevyskytoval a na uvedeném telefonním čísle na dveřích byla k zastížení polská žena, která se však nemohla v blízkém čase dostavit.

Další navštívené obce, které se vyznačují malým zastoupením polského obyvatelstva a větší mírou asimilace, byly vesnice Paltynosa, Solka, Majdan. Do Paltynosy byla podniknuta cesta za účelem navštívení Domu Polského, na místě však bylo zjištěno, že bude probíhat jeho rekonstrukce a je dočasně uzavřený. V přilehlém okolí se podařilo

zastihnout pár polských obyvatel, se kterými následně proběhly polostrukturované rozhovory. Informace byly velmi přínosné, jelikož byly získány od respondentů, kteří pocházeli ze smíšených manželství a asimilovali se. Dobře to bylo vidět především při komunikaci v polštině, kterou už moc často nemluví, takže zapomněli některá polská slova. Následně se v Paltynose uskutečnila schůzka s polským umělcem, kterou pomohl zprostředkovat pan Lucas. V rumunském ateliéru, kde se setkání konalo, je tento sochař dlouhodobě zaměstnaný, ale vlastní dílnu má ve svém domě v Plesze. Výzkumníkům byla umožněna soukromá prohlídka celého ateliéru, které se zúčastnila také jeho rumunská majitelka. Výsledkem byl získání velmi zajímavých informací z oblasti hmotné i nehmotné kultury a nový pohled na kulturní dědictví Bukoviny. S polským sochařem byl nadále udržován kontakt přes sociální síť.

Po předchozím neúspěšném výzkumu v Nowem Solonci se výzkumníci rozhodli návštěvu zopakovat a pokusit se dodatečně získat informace od místních obyvatel. Podle doporučené publikace, která byla zakoupena v turistickém centru v Manastirea Humorului, měl v Nowem Solonci žít známý polský umělec. Po příjezdu do vesnice započalo pátrání, zda zdejší lidé vědí, kde by bylo možné zmiňovaného umělce nalézt. Několik ochotných kolemjdoucích naštěstí dokázalo sdělit přibližnou adresu, a nakonec se podařilo provést s polským řezbářem polo-strukturovaný rozhovor. V jeho domě byly vystaveny vlastnoručně zhotovené dekorativní předměty, pocházející z malé řezbářské dílny na přilehlé zahradě. Výzkumníci měli možnost si vše prohlédnout a získali tak konkrétní představu o předmětech tradiční lidové tvorby. Posléze byl výzkum přesunut do blízkého Polského Domu, v jehož prostorách se měl odehrávat nácvik místního folklórního souboru. Tato událost se stala ideální příležitostí pro získávání cenných informací, zejména o tématech týkajících se zachování tradičních zvyků polské menšiny. Druhá návštěva byla tedy úspěšnější a podařilo se při ní pořídit velké množství nových dat a fotografií.

Důležitým zdrojem informací o polské menšině je Svaz Poláků v Rumunsku, polský institut s hlavním sídlem ve městě Suceava. Pro výzkum proto byla návštěva institutu nezbytná. Uvnitř budovy má adresu také redakce polsko-rumunského časopisu „Polonus“ a „Malý Polonus“. Zaměstnanci Svazu Poláků poskytli výzkumníkům rady týkající se přístupu k archivním digitalizovaným publikacím, které instituce dlouhodobě vydává. Stejně tak bylo možné si odnést několik tištěných brožur, které byly užitečné pro přehlednění základních informací. Dalším cílem návštěvy byl statistický úřad. Rumunská

úřednice ochotně vysvětlila, kde lze nalézt oficiální statistická data s přesnými počty příslušníků polského etnika.

Po návratu domů bylo zapotřebí získaná data utřídit tak, aby z nich bylo možné vyvodit konkrétní výsledky a následně je interpretovat. Zapisování dat probíhalo již během výzkumu, kdy se každý den zaznamenávaly proběhlé události, poznatky výzkumníků a jejich pocity ve výzkumném deníku. Souhrnné informace představující polskou menšinu a celkové shrnutí obou let výzkumu bylo zpracováno v článku, který vyšel v papírové foto publikaci v rámci projektu Pestrá Evropa.²⁰ S několika respondenty byl nadále udržován kontakt přes sociální sítě (nejčastěji přes Facebook). Při chatování bylo patrné, že pro někoho je forma písemného dotazování snadnější a cítí se při tom více uvolněně než při osobním rozhovoru.

3.3. Údaje o respondentech

Pro zajištění ochrany soukromí a osobních údajů zúčastněných respondentů se postupovalo podle zásad Etického kodexu České asociace pro sociální antropologii²¹ a byl dodržen zákon č. 101/2000 Sb., vztahující se k ochraně osobních údajů.²² Byly provedeny změny jmen u osob, které si nepřáli svá pravá jména zveřejnit, tudíž byla nahrazena fiktivními pseudonymy. Stejný postup proběhl i u respondentů, jejichž jména nebyla zjištěna. Skutečná jména byla ponechána pouze u osob, které se zveřejněním souhlasily, jedná se však pouze o jména křestní.

V následující tabulce č. 1 jsou uvedeny základní informace o zúčastněných respondentech, jejichž výpovědi byly v práci použity.

²⁰ KOKAISL, P. a kol. *Pestrá Evropa: Italové v Chorvatsku, Poláci v Rumunsku, Rusíni na Ukrajině, Rusíni (Lemkové) v Polsku, Rusíni v Srbsku, Ukrajinci v Rumunsku, Turci v Makedonii, Turci v Rumunsku, Krymští Tataři*. Praha: Nostalgie, 2017. 90 s. ISBN 978-80-906207-6-6.

²¹ Etický kodex a etické směrnice. *Hospodářská a kulturní studia (HKS)* [online]. [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: http://hks.re/wiki/doku.php?id=eticky_kodex

²² Zákon o ochraně osobních údajů (Zákon č. 101/2000 Sb.) [online]. [cit. 2018-02-20]. Dostupné z: <https://www.uoou.cz/zakon-c-101-2000-sb-o-ochrane-osobnich-udaju-a-o-zmene-nekterych-zakonu-ve-zneni-ucinnem-od-1-cervence-2017/ds-3109/archiv=0&p1=1257>

Tabulka 1: Údaje o respondentech

Jméno	Pohlaví	Současné bydliště	Způsob kontaktování	Datum kontaktování
Lucas	muž	Pojana Mikuli, Rumunsko	rozhovor	srpen 2017, září 2018
Iosif s rodinou	muž	Pojana Mikuli, Rumunsko	rozhovor	srpen 2017
Mariana s rodinou	žena	Pojana Mikuli, Rumunsko	rozhovor	srpen 2017
Mirosława	žena	Pojana Mikuli, Rumunsko	rozhovor	srpen 2017
Bronisława	žena	Pojana Mikuli, Rumunsko	rozhovor	srpen 2017
Gienia	žena	Pojana Mikuli, Rumunsko	rozhovor	září 2018
Stanisława	žena	Pojana Mikuli, Rumunsko	rozhovor	září 2018
Tereza	žena	Pojana Mikuli, Rumunsko	rozhovor	září 2018
Marius	muž	Pojana Mikuli, Rumunsko	rozhovor	září 2018
Matei	muž	Pojana Mikuli, Rumunsko	skupinový rozhovor	září 2018
Agnesca	žena	Pojana Mikuli, Rumunsko		
Julian	muž	Pojana Mikuli, Rumunsko		
Cristina	žena	Pojana Mikuli, Rumunsko		
Miroslav	muž	Pojana Mikuli, Rumunsko		
Iulia	žena	Plesza, Rumunsko	rozhovor	srpen 2017
Bolek	muž	Plesza, Rumunsko	rozhovor	září 2018
Anton	muž	Plesza, Rumunsko	rozhovor	září 2018
Eugeniusz	muž	Nowy Soloniec, Rumunsko	rozhovor	září 2018
Agnieszka	žena	Nowy Soloniec, Rumunsko	rozhovor	září 2018
Tadeusz	muž	Nowy Soloniec, Rumunsko	skupinový rozhovor	září 2018
Tomasz	muž	Nowy Soloniec, Rumunsko		
Henryka	žena	Paltynosa, Rumunsko	rozhovor	září 2018
Piotr	muž	Paltynosa, Rumunsko	rozhovor	září 2018
Joanna	žena	Varšava, Polsko	rozhovor	srpen 2017
Tomasz	muž	Polsko	rozhovor, Facebook	listopad 2018

4. Teoretická část

4.1. Etnicita, etnická identita

Pojem etnický či etnikum pravděpodobně vzniklo z řeckého slova „ethnos“, v původním významu je překládán jako spoluobčané, lidé ze stejné země jako „my“. Výraz byl odvozen od zvratného zájmena z praindoevropského jazyka, kterým se označovala vlastní komunita. Stejným způsobem se zrodilo i řecké slovo „ethos“, které v překladu znamená zvyk. Odvození těchto dvou výrazů od stejného praindoevropského zájmena poukazuje na spojení tehdejšího společenství lidí s nějakou kulturou. Pro Řeky tedy ethnos původně znamenalo označení, které se významově shoduje s označením pro národ, pro pokročilejší společenský celek vyznačující se vlastní politickou organizací, společenským systémem a pravděpodobně i společným původem. Postupem času tímto výrazem bylo vyznačováno etnikum, které nebylo řecké, ale pocházelo odjinud, z necivilizovaného světa barbarů. Ethnos bylo užíváno pro označení pohanských národů například i v Novém zákoně.²³

Termín etnicita a její význam zažívá značný rozmach od konce 20. a počátku 21. století na celém světě, nejvíce však na evropském kontinentu. Ovlivňujících faktorů existovalo několik – především to byla vzrůstající celosvětová globalizace a následné politické události, například rozpad východního bloku (SSSR, Jugoslávie) v devadesátých letech 20. století. V minulosti bylo na tento pojem ze strany sociálních antropologů po dlouhou dobu pohlíženo s nezájmem. Obecně se zastával názor, že etnicita a etnická identita, je něco zakotveného uvnitř jednotlivce, a pro antropology tedy něco méně důležitého než interakce, které se odehrávají mezi lidmi. Ve vědeckých kruzích sociální antropologie převládal názor, že etnicita jako pojem bude postupně ztrácet svůj význam, až časem zcela vymizí. Následující společenské změny, ale i potřeby antropologů přesunout dosavadní dominantní způsob myšlení, zapříčinily razantní nárůst zájmu o etnicitu, především v druhé polovině 20. století. Postupem času s tímto pojmem začala aktivně pracovat řada autorů a badatelů sociálně vědních disciplín a vznikalo tak nepřehledné množství různých definic a teorií etnicity, navzájem si více či méně podobných.²⁴

²³ TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. 2007, s. 15–16.

²⁴ ERIKSEN, Thomas. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. 2012, s. 21–22.

Jedním z autorů, který se zabývá problematikou etnicity a jejími různými významy, je Leoš Šatava. V jeho knize rozebírá dvě protichůdné koncepce, a to koncepci „Bud’ – anebo“ a koncepci „Nejen, ale i“. První koncepci a její vznik datuje do období na přelomu 18. a 19. století. Plnohodnotně se rozvinula v čase „herderovského“ německého romantismu v 19. století. Podle tohoto „tradicionalistického“ pojetí je vědomí národní (čili etnické) příslušnosti postaveno na principech společného jazyka, kultury a zvyčích. Národ je pevně daný kulturní úkaz, starobylá nezpochybnitelná kategorie, který udává významnou hodnotu lidského pokolení. Člověk má buď náležitost k jedné etnické příslušnosti, anebo k jiné, žádná jiná alternativa není realisticky uskutečnitelná. Tato koncepce se stala významnou především pro dění v Evropě v devadesátých letech, když se rozpadl Sovětský svaz a Jugoslávie. Druhou multikulturalistickou koncepcí je zohledňováno působení etnicity a jazyka pomocí spojení a vzájemné existence složky majoritní a minoritní. Pro všechny existující kultury platí, že tvoří součást společného bohatství, které má novodobá společnost. Neklade se důraz pouze na etnickou příslušnost a na etnické uvědomění, ale spíše na multikulturní a jazykové hledisko. Multikulturalismus by měl vytvářet ideální stav občanské rovnosti, zohledňovat v ní různé etnické skupiny a integrovat je do tohoto společenství. Tato koncepce je pravděpodobně budoucím východiskem pro většinu lidstva v dnešním světě, jenž je ovlivněný globalizací a prolínáním kultur.²⁵

Britský sociolog Anthony D. Smith patří do skupiny autorů, kteří se zabývali otázkou vlivu národní a etnické identity v rámci formování a vzniku národů. Podle Smitha národ znamená: „*soubor obyvatelstva, který sdílí historické území, společné mýty a historické vzpomínky, masovou kulturu, společnou ekonomii a společná zákonná práva a povinnosti závazná pro všechny jeho členy*“. Forma moderních národů je značně ovlivněna etnickými kořeny, zvláště klade důraz na působení společné paměti, mýtů a symbolů. Smith zastává názor, že všestranným znakem lidstva je existence kolektivních kulturních identit, jejichž příkladem mohou být etnické skupiny i národy. Kulturní kolektivní identita je budovaná za pomoci základních prvků kultury, obsahující právě společné hodnoty, symboly a společnou paměť. Kulturními kolektivními identitami (ve spojení se sociálními kategoriemi) jsou například etnické komunity, národy, kasty a náboženská společenství. Jednou z primární podoby kolektivní kulturní identity je identita etnická. Etnicita je podle Smitha

²⁵ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. 2008, s. 14–19.

všudypřítomná, vyskytuje se kdekoliv, kde mají lidé představu o společné kultuře a společných předcích. Podle různých kritérií rozděluje typy etnického seskupení na etnické kategorie, etnické asociace a etnické společenství.²⁶

Smith uvádí, že existuje návaznost mezi identitami, zejména mezi identitou národní a etnickou. Národní identita může být vzájemně spojována s dalšími identitami – regionální, etnickou, náboženskou či třídní identitou („multiple identities“). Etnické elementy, ze kterých je národní identita vytvořena, představují myšlenky o specifickém společném prostoru, charakteristických tradicích a hodnotách, o historické paměti, společných mýtech a společných zákonech. Při utváření národní identity je také důležité brát na vědomí osobní a sociální identity, které se na utváření podílejí a ukazují, jak funguje jedinec ve společenských interakcích. Nejzákladnější funkci, kterou podle něho národní identita přináší, je ukotvení jedince ve světě a určení jeho příslušnosti ke kolektivní osobnosti. Oproti tomu teoreticky orientovaná studie, kterou napsal W. Bloom, poukazuje spíše na mobilizační funkci národní identity. Podle Blooma přijmutí národní identity nastává v době krize identit. Pokud se obyvatelstvo identifikuje s určitým národem a jeho národními symboly, které se pak zdají být v nějakém smyslu ohroženy, začne obyvatelstvo fungovat jako jednotný celek.²⁷

Stejný názor na přijmutí národní identity v době krize zastává například i T. Eriksen. Podle Eriksena lpění na etnické symbolice, tedy na starobylém jazyku, náboženství, příbuzenských systémech nebo stylu života se objevuje především v době, kdy dochází ke společenským změnám, například k migraci, industrializaci, integraci apod. Důraz na sociální identitu se obecně klade hlavně ve chvíli, kdy se nějakým způsobem jeví jako ohrožená.²⁸

4.2. Etnická menšina

Leoš Šatava ve své knize *Jazyk a identita etnických menšin* uvádí jednu z nejčastěji užívaných definic od Francesca Capotortiho z roku 1977, podle nějž je menšina: „... skupina početně slabší než zbytek obyvatelstva státu, nacházející se v nedominantním

²⁶ KUBIŠOVÁ, Zuzana. Národní identita: trvání a změna. *Soudobá sociologie V (Teorie sociální změny)*. 2013, s. 154–157.

²⁷ HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody*. 2009, s. 30–40.

²⁸ ERIKSEN, Thomas. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. 2012.

postavení, jejíž příslušníci – coby občané daného státního útvaru – mají etnické, náboženské nebo jazykové rysy, kterými se odlišují od zbytku obyvatelstva, a vykazují, byť pouze implicitně, smysl pro sounáležitost zaměřený na uchování své kultury, tradic, náboženství nebo jazyka.“ Pro snadnější zařazení existujících etnických společenství vytvořil Šatava čtyři základní skupiny. První skupinou jsou tzv. „malá etnika“, u kterých nelze nalézt existenci vlastního národního státu, jedná se například o Lužické Srby, Basky nebo Velšany. Druhá skupina pojímá části obyvatel „státních národů“, které žijí na územích jiných států, tedy mimo svůj mateřský stát. Příkladem mohou být Maďaři v Rumunsku, Němci v Dánsku, Poláci v Rumunsku. Do třetí skupiny zařazuje etnická společenství, která nedisponují některými znaky pokročilejších národů, jako třeba územím nebo standardizovaným jazykem. Jedná se o Romy nebo Židy žijící mimo Izrael. Do čtvrté skupiny patří specifické případy etnik a zvláštní náboženské či sociální skupiny, například Kašubové v Polsku, Pomáci v Bulharsku.²⁹

Anthony D. Smith etnické seskupení upořádal podle klíčových procesů a rozdílných vlastností do tří skupin, které se však mohou měnit nebo se navzájem prolínat. Základní procesy, kterými se formuje etnikum či národ a vyděluje se tak od kulturního ohraničení okolí, jsou podle Smitha čtyři a to: kolektivní sebeidentifikace, mýty o společném původu s kolektivní pamětí, vlastní pojmenování a symbolická kultivace. Prvním typem seskupení je etnická kategorie, kam patří lidské populace, na které je ostatními pohlíženo jako na skupiny kulturně a historicky se oddělující určitými kulturními znaky, především jazykem, zvyky a vírou. Povědomí o tom, že vytvářejí oddělenou kolektivitu je u této populaci ovšem velmi malé, stejně tak etnické cítění ze strany příslušníků populace. Existuje zde sice určitý vztah k nějakému území, ale je to vztah nestálý a proměnlivý. Nevyznačují se kulturními prvky jako je společná historická paměť a většinou ani vlastní psanou kulturou. Etnická kategorie je proto brána za nestabilní podobu kolektivní kulturní identity. Příkladem etnické kategorie můžou být například Turci v Anatolii před rokem 1900 nebo slovenské obyvatelstvo na začátku 19. století sídlící v karpatském údolí. Druhým typem je etnická asociace, která se začíná vytvářet na základech snahy lidí, začínajících tvořit své rodokmeny, manželské svazky spojující rodiny v rámci obcí a zajímat se o vlastní původ a společné předky. Dalšími ze znaků asociace je existence společných organizací, třeba existence náboženského centra a obchodní či příbuzenské výměny mezi rodinami,

²⁹ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita národnostních menšin: možnost zachování a revitalizace*. 2008, s. 31–32.

probíhající v pravidelných intervalech. Rozdíl mezi etnickou kategorií a asociací je především v tom, že asociace vykazuje představy a mýty o společném historickém původu, je si vědoma kolektivní paměti a vlastního pojmenování. Třetím typem je etnické společenství neboli „ethnie“, které je vyobrazováno jako jasně pojmenovaná a definovaná skupina lidí, uvědomující si svůj společný původ, disponující kolektivní pamětí a vztahem k určitému území. Úroveň kolektivní paměti již není pouze mytická, ale utváří ji psaná podoba skutečných událostí a hrdinských činů předků.³⁰

Jedním z problémů, proč není možné jasně a uceleně definovat pojem etnická/národnostní menšina, je problém terminologického pojetí etnického tématu. V různých jazycích se stejným pojmem mohou nazývat či chápat odlišné jevy a naopak. Jako příklad uvádí Šatava anglické slovo „nationality“, které primárně znamená „státní příslušnost“, tedy neoznačuje příslušnost etnickou („národnost“). Na slovo nacionalismus se rovněž nahlíží odlišně a jeho interpretace je různorodá. V českém kontextu se nejednoznačně jeví i pojem „etnická/národnostní menšina“. V dnešní době se v odborné literatuře vyskytuje nejčastěji obecnější a nestrannější termín etnická skupina či etnikum, namísto termínu národnostní menšina, který v sobě může nést pejorativní nádech. Stále častěji se objevuje snaha obejít tento terminologický problém, a jedním z řešení je orientace na jazykové hledisko, tedy označení jako jazyková menšina, související méně užívané/rozšířené jazyky nebo regionální jazyky.³¹

Co se týče historie mezinárodního práva na ochranu národnostních menšin, zmiňuje Šatava Versailleskou mírovou smlouvu, která vznikla v roce 1919 a jako první ustanovuje mimo jiné i zákon na ochranu národnostních menšin. I přes to ovšem v době mezi válkami existovaly v mnoha zemích snahy o asimilaci a nátlaky na etnické sjednocení daného státního útvaru. Lze také uvést i opačné případy a situace, kdy autonomistické nároky etnických menšin znamenaly pro majoritní etnikum nebezpečí a ohrožení chodu státu, které mohlo dojít až k rozvrácení daného státního útvaru. Jako jasný příklad takového jednání uvádí Šatava situaci v Československu, spjatou se sudetskými Němci. I dnes lze v Evropě nalézt několik dalších nedořešených případů národnostní problematiky, zejména v regionech bývalé Jugoslávie (např. Kosovo, Makedonie, Bosna a Hercegovina) nebo několikaleté násilné konflikty v Baskicku či v Severním Irsku. Tématem práv etnických

³⁰ KUBIŠOVÁ, Zuzana. Národní identita: trvání a změna. *Soudobá sociologie V (Teorie sociální změny)*. 2013, s. 156–161.

³¹ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. 2008, s. 32-33.

menšin se v posledních několika letech stále razantněji zaobírá mezinárodní společenství, které klade důraz na jejich dodržování. Přelomovým okamžikem se stala konference o lidské dimenzi v Kodani v roce 1990, díky které se etnická problematika stala důležitou a nedílnou součástí mezinárodního práva. Je potřeba zmínit zejména dvě nejvýznamnější aktuální smlouvy Rady Evropy, a to „*Rámcovou úmluvu o ochraně národnostních menšin*“ (v České republice závazná od 1. 4. 1998) a „*Evropskou chartu regionálních či menšinových jazyků*“ (v České republice má platnost od 1. 3. 2007).³²

³² ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita národnostních menšin: možnost zachování a revitalizace*. 2008, s. 35-36.

5. Praktická část práce

5.1. Historie polského osídlení Bukoviny

Historii polského osídlení Bukoviny, historicko-zeměpisné oblasti nacházející se mezi Karpaty a středním tokem Dněstru, je možné rozdělit na několik charakteristických období. Historicko-politické změny ovlivňovaly celý tento nadnárodní region od počátku jeho vzniku, a proto je důležité si uvědomit, jak významně působily i na samotnou kulturu. Oblast nynější Bukoviny se stala ve 14. a 15. století součástí Moldavska a od 16. století byla pod nadvládou Turků. Již v tomto období bylo na území Bukoviny rozlišné etnické společenství a rozmanitost kultur, do něhož se rozšířila i polská kultura.³³

Následující období historického vývoje a trvání Bukoviny budou rozdělena mezi tři následující časové mezníky:

1. Bukovina jako politická a administrativní jednotka Rakouska (1775–1918),
2. Bukovina jako součást Rumunska (1919–1940),
3. Období po 2. světové válce až do současnosti (1941–1991).³⁴

Bukovina jako politická a administrativní jednotka Rakouska (1775-1918)

Po uzavření míru mezi Ruskem a Tureckem na konci 18. století bylo Turecko nuceno podstoupit oblast severní Moldávie, což se stalo v roce 1775. Podle Konstantinopolské dohody území připadlo Rakousku, a až od této doby byla Bukovina uznávaná jako územně-politická jednotka. Pod správu Rakouska tak přešla i významná moldavská historická centra, jako například Suceava, Radauti, Campulung Moldovenesc a k nim přilehlé řádové památky, zejména významné kláštery a kostely ve městech Putna, Sucevita, Moldovica a Voronet. Po prvním dělení Polska v roce 1772 byla společně s Bukovinou k Rakousku připojena také oblast Malopolska. Po roce 1774 na toto území přichází většina Poláků za příslib získané práce. V tomto období se na Bukovině začala těžit kamenná sůl, zejména v údolí Kaczyki, kde byl otevřen solný důl. Kolem roku 1792 do Kaczyki přišlo pracovat asi dvacet polských rodin z polské oblasti Bochnia a Wieliczka v Malopolsku. Další vlna migrace polského obyvatelstva na území severní Bukoviny proběhla v roce

³³ KRYSINSKI, Wojciech. *Uroki Bukowiny: Polacy na Bukowinie*. 2006, s. 57-62.

³⁴ KRASOWSKA, H., POKRZYŃSKA, M., SUCHOMLYNOW, L. *Świadectwo zanikającego dziedzictwa. Mowa polska na Bukowinie: Rumunia – Ukraina*. 2018, s. 28.

1803, kdy se Poláci z oblasti polského Čadce (dnes patřící ke Slovensku) usadili v obcích jako Stara Huta, Kaliczanka, Tereblezcach a Hliboce. Postupem času se někteří polští obyvatelé přesunuli na jih Bukoviny, kde začali zakládat nové polské obce. Tento přesun, který započal ve třicátých letech 19. století, měl za následek vznik osad, jako je Nowy Soloniec (r. 1834), Plesza (r. 1836) a Pojana Mikuli (r. 1842). Součástí migrační vlny a velkého přílivu nového, nejen polského, obyvatelstva se stalo také město Černovice (polsky *Czerniowce*, rumunsky *Cernauti*, ukrajinsky *Chernivtsi*), kulturní a hospodářské centrum mnohonárodnostní Bukoviny. Do rychle se rozvíjejících Černovic přicházeli polští inženýři, úředníci, umělci a kvalifikovaní pracovníci. Podíl příslušníků polské menšiny byl druhý největší hned po židovském obyvatelstvu až do konce trvání rakouské vlády.³⁵

V roce 1787 bylo nařízeno císařem Josefem II. propojení území Haliče s Bukovinou a podřízení se vládě ve Lvově. Po revoluci v roce 1848, označované také jako Jaro národů, byla Bukovina opět oddělena od Haliče a stala se samostatnou administrativní jednotkou a v následujícím roce 1849 byla dokonce povýšena na vévodství. Získala tak, jako nový samostatný korunní stát rakouské (následně rakousko-uherské) monarchie, vlastní autonomii a samosprávu. Od roku 1861 město Černovice mohlo zasedat v národním parlamentu a Bukovina měla schválenou vlastní vlajku i znak díky císařskému výnosu z prosince roku 1862. Ve znaku je vyobrazena hlava tura na tmavě modrém a červeném pozadí, která je obklopena třemi zlatými hvězdami.

Za vlády Habsburků docházelo k intenzivnímu rozvoji měst, středisek a průmyslu celkově. Probíhající urbanizace napomohla vytvoření nových mezikulturních vztahů. Politika Rakouska se vůči této samosprávné administrativní jednotce zaměřovala zejména na ekonomiku a civilizační rozvoj. Obě tyto oblasti byly ústředními orgány podporovány, nejvíce byly podporovány kolonizační a přistěhovalecké procesy, díky kterým se Bukovina postupně měnila v etnickou, kulturní, náboženskou a jazykovou mozaiku.³⁶

Za vlády Josefa II. bylo na Bukovině zajištěno pro většinu zdejších etnických národností školství. Němčina se stala úředním jazykem a výukovým jazykem středních škol a univerzit. Lidové (základní) školy měly možnost volby z několika jazyků výuky, vedle němčiny například rumunštinu, ukrajinštinu, maďarštinu a také polštinu. Rumunský

³⁵ GÓRECKI, Janusz. *Bukowina jako wielokulturowa przestrzeń – w przeszłości i współczesnie*. 2005, s. 225.

³⁶ KRASOWSKA, H., POKRZYŃSKA, M., SUCHOMLYNOW, L. *Świadectwo zanikającego dziedzictwa. Mowa polska na Bukowinie: Rumunia – Ukraina*. 2018, s. 27-28.

a ukrajinský jazyk byl uznán jako jazyk národní, polština tento status nedokázala obhájit, ale používala se běžně jako hovorový jazyk v obcích mezi polskými obyvateli.³⁷

V roce 1914 vypukla první světová válka a Černovice obsadili Rusové. Stalo se tak jen na krátkou dobu, následně byl totiž jejich útok odkloněn maďarskými regimenty. Ve stejný rok mezi sebou uzavřelo Rumunsko a Rusko utajenou dohodu, která se vztahovala k rozdělení Bukoviny mezi oba státy. Tak se i následně stalo a po skončení první světové války a po rozpadu Rakouska-Uherska rumunští aktivisté přispěli k tomu, že území Bukoviny bylo připojeno k Rumunsku.³⁸ Ostatně nebylo připojeno pouze území Bukoviny, ale i oblast Sedmihradska, velká část Banátu a jižní Dobruďe. Díky tomu získal tento nově vzniklý útvar, označovaný jako „Velké Rumunsko“, značný počet národnostních menšin (asi 25 % z celkové populace). Početně nejvýznamnější bylo etnikum maďarské, dále německé, židovské, ukrajinské, polské, rusínské, bulharské, romské a mnoho dalších. V následujících meziválečných letech tato multikulturní mozaika přinesla rumunské vládě určité problémy, mnohdy trvající až do období po konci druhé světové války.³⁹

Bukovina jako součást Rumunska (1919-1940)

Stejně tak jako v prvním zmiňovaném období vývoji Bukoviny, i v tomto období se po uzavření smlouvy z 10. září 1919 Bukovina stala součástí jednoho státního organismu, nově však s hlavním centrem v Bukurešti. Ve Velkém Rumunsku, na rozdíl od rakousko-uherské říše, politika vůči národnostním menšinám nebyla zrovna vstřícná. Bukovinští Rumuni si vydobyli dominantní postavení v sociálním systému, které přirozeně pozměnilo i systém kulturní, a to především v rozšiřování rumunské kultury a rumunského jazyka. Ani jedna z vyskytujících se menšin neměla ve státě převahu a na všech byla pomocí školské politiky prováděna silná rumunizace⁴⁰. Je pravděpodobné, že zrovna v této době intenzivního utlačování, vznikl regionální systém mezilidské a interkulturní komunikace jednotlivých etnik. Působení několika různých kultur dalo vzniknout specifické podobě

³⁷ REZACHEVICI, Constantin. Ce este Bucovina istorică? Origine – nume, evoluție. *Historyczne i kulturowe aspekty relacji polsko-rumuńskich*. [online]. 2016 [cit. 2019-02-15]. Dostupné z:

<https://drive.google.com/file/d/0B0VZyblZxeDWQXhxb18tU1hPMek/view>.

³⁸ KRASOWSKA, H., POKRZYŃSKA, M., SUCHOMLYNOW, L. *Świadectwo zanikającego dziedzictwa. Mowa polska na Bukowinie: Rumunia – Ukraina*. 2018, s. 29-31.

³⁹ KOKAISL, Petr. *Etnické minority*. 2014, s. 310-312.

⁴⁰ Rumunské represe vůči národnostním menšinám, dosazování rumunských úředníků, zrušení nebo omezení školství etnických menšin a cenzura tisku, šíření rumunské kultury a jazyka.

pohraničí. Pomalu se začali formovat ukazatelé kulturní identity ukrajinské, polské a německé komunity.

Přesto na Bukovině v té době existovalo ohrožení místních etnických skupin, týkající se ztráty nebo změny národní příslušnosti. Důsledkem toho docházelo na přelomu 19. a 20. století k reemigraci⁴¹ z Bukoviny zpět do vlasti. Nemalé množství obyvatel dokonce opustilo Evropu a odcestovalo do Spojených států amerických nebo Brazílie. Emigrace do Brazílie probíhala zejména u polského etnika, kdy se Poláci z Bukoviny přesunuli nejdříve do Bosny a Hercegoviny. Někteří se tam usídlili nastálo, ale většina z nich pokračovala přes Atlantský oceán do Jižní Ameriky. Hlavní motivací byla nabídka levných zemědělských pozemků a pochopitelně nové možnosti. Bukovinu v tomto období opustila zejména polská inteligence a vzdělaní lidé, což se negativně projevilo na postavení polské menšiny.⁴²

Před vypuknutím druhé světové války pocítilo Polsko i Rumunsko přímé ohrožení v podobě totalitních sil z východu (Sovětský svaz) i západu Evropy (Německo). Sovětský svaz poskytl podporu Hitlerovi a společně zaútočili na Polsko, které následně přišlo o podstatnou část svého území. V Černovicích se 18. září 1939 zastavila polská vláda při útěku z Polska a město se tak na jeden den stalo polským hlavním městem. Během války v červnu 1940 bylo Rumunsko nuceno podstoupit Besarábii a severní Bukovinu Sovětskému svazu, který tyto oblasti označil jako součást svého historického území a dožadoval se jeho navrácení. Všichni obyvatelé na území severní Bukoviny začali být považováni za příslušníky sovětského státu. Došlo tak k pohybu a k výměně národnostních menšin, především mnoho Němců odešlo do okupovaných oblastí Polska.⁴³

Období po 2. světové válce až do současnosti (1941–1991)

Nové rozdělení země v důsledku paktu Ribbentrop-Molotov v roce 1940 uměle posunulo a vytvořilo nové hranice, které rozdělily Bukovinu na dvě části. Každá z nich si až do dnes zachovala určitá specifika dané země, ke které byly v tomto období přiděleny. V severní části Bukoviny (patřící k Ukrajině) byli obyvatelé smíšených národností sovětizováni a v jižní části byli naopak rumunizováni. V obou případech však hranice oddělující obě

⁴¹ Návrat emigranta či jeho potomků zpět do země, ze které v minulosti odešel.

⁴² KRYSINSKI, Wojciech. *Uroki Bukowiny: Polacy na Bukowinie*. 2006, s. 80-84.

⁴³ KRASOWSKA, H., POKRZYŃSKA, M., SUCHOMLYNOW, L. *Świadectwo zanikającego dziedzictwa. Mowa polska na Bukowinie: Rumunia – Ukraina*. 2018, s. 32.

území rozdělila rodiny na mnoho příštích let. Po německé invazi na Sovětský svaz v červnu roku 1941 se severní Bukovina připojila zpět k Rumunsku. Roku 1944 po následovné sovětské nadvládě, bylo německé obyvatelstvo z oblasti vysídleno. Konec druhé světové války negativně ovlivnil i ostatní obyvatele Bukoviny, kteří byli ze strany Sovětského svazu vystaveni represím za jejich spolupráci s Německem. Uvedené historické proměny na území Bukoviny nadále značně ovlivnily hospodářský, společenský a kulturní život národnostních menšin.⁴⁴

V letech 1945-1948 probíhala masová repatriace⁴⁵ Poláků především z jižní Bukoviny. Celé rodiny nebo jednotlivci, hlavně inteligence a řemeslníci, byli rozprostřeni po celém území Polska. Zemědělci a farmáři byli směřováni do Dolního Slezska a část Poláků se usadila v Československu. Celkově se jednalo o několik tisíc lidí, ke kterým se přidali i příbuzní z Jugoslávie, do které v minulosti emigrovali. Na Bukovině tak zůstal jen malý počet polských rodin, integrovaných v několika málo vesnicích.⁴⁶ Během komunistického režimu se počet příslušníků polské menšiny v důsledku těžkých životních podmínek postupně snižoval. K nepatrnému nárůstu polských obyvatel došlo až po revoluci a svržení totalitního režimu v roce 1989. Mimo region Suceava je dnes vyšší počet Poláků v Bukurešti, Temešváru a v Hunedoare. Tento nárůst je spojen nejen s politickými změnami, ale i s aktivní činností polských organizací.⁴⁷ V současné době žije v Rumunsku asi 2 600 polských obyvatel z celkového počtu přes 20 milionů obyvatel státu.⁴⁸

Tato třetí etapa vývoje Bukoviny je specifikována konfrontací tradic a národnostní identifikací s nově nastolenými politickými skutečnostmi. V letech 1947-1989 existovala Rumunská socialistická republika, která byla pod vlivem SSSR. Přímému sovětskému vlivu se podařilo v 60. letech rumunské vládě částečně uniknout. V roce 1965 vedl Komunistickou stranu Rumunska Nicolae Ceausescu, který se v následujících dvou letech

⁴⁴ NECHAYEVA-YURIYCHUK, Nataliya. Coping with the Challenges of Ukrainian-Romanian Border Security Issues. *Eurolimes* [online]. 2013, roč. 15, č. 11, s. 117–127 [cit. 2019-02-13]. Dostupné z: <https://search-ebshost-com.infozdroje.czu.cz/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=90552904&lang=cs&site=ehost-live>

⁴⁵ Proces navrácení osob zpět do místa jejich původu.

⁴⁶ BUJAK, Jan. Migracje Bukowińskich Polaków w latach 1939-1950. *We wspólnocie narodów i kultur*. 2008, s. 15-27.

⁴⁷ COSTACHIE, Silviu. Polish minority of Romania. Some geo-demographic evolutions. *Revista Română de Geografie Politică* [online]. 2014, roč. 16, č. 2 [cit. 2019-02-26]. Dostupné z: <https://web-b-ebshost-com.infozdroje.czu.cz/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=ab9d81bb-501b-4aec-8bb0-a9cc8d31c3c1%40sessionmgr102>

⁴⁸ VOLUMUL I: POPULAȚIA STABILĂ (REZIDENTĂ); STRUCTURA DEMOGRAFICĂ | Recensământ 2011. *Institutul Național de Statistică* [online]. 2011 [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <http://www.recensamantromania.ro/noutati/volumul/>

stal hlavou státu. Navzdory působení všech negativních vlivů nebylo historické dědictví Bukoviny zcela zničeno ani zapomenuto. V případě Rumunska se ani za tvrdé vlády Nicolae Ceausescu nepodařilo podřídit si polské Góraly z Bukoviny, kteří si uchovali značnou kulturní autonomii. Pro obyvatele severní Bukoviny, která byla připojena k sovětské Ukrajině, nebylo toto období vůbec lehké. Na Ukrajině probíhala politika denacionalizace⁴⁹, která si kladla za cíl budování komunismu a přeměnu obyvatel na „sovětský lid“. Obranou proti sovětskému nátlaku se stala soudržnost národnostních skupin a existence vůdčích osobností, které se snažili udržovat národní i kulturní povědomí. Především díky vzpomínkám na starou multietnickou Bukovinu plnou kulturních rozdílů se podařilo přežít období sovětských represí.

Když v Sovětském svazu zavedl Gorbačov program demokratizačních změn, většina Sovětských republik ležících v evropské části SSSR projevil touhu se osamostatnit. V srpnu roku 1991 byl zákon o nezávislosti předložen na zasedání ukrajinského parlamentu a v následujícím prosincovém referendu většina obyvatel severní Bukoviny odhlasovala nezávislost Ukrajiny. Ačkoliv je Bukovina stále rozdělena mezi dva státy, v současnosti dochází ke kulturnímu oživení a vývoji národnostních menšin na obou stranách státních hranic. Historické dědictví Bukoviny se specifíčností místních obyvatel se postupem času znovu dostává do společenského povědomí a obnovuje se zdejší veřejný život. K svobodnému rozvoji menšin na Bukovině přispívá zejména politika obou států postavena na demokratických principech. Výsledkem jsou různé akce pořádané v rumunské i ukrajinské části Bukoviny, nejznámější je Mezinárodní folklorní festival „Bukowińskie Spotkania“, Mezinárodní festival poezie „Meridian Czernowitz“ a mnoho mezinárodních konferencí pořádané ve střední a východní Evropě.⁵⁰

⁴⁹ Odnárodnění, ztráta národního vědomí.

⁵⁰ KRASOWSKA, H., POKRZYŃSKA, M., SUCHOMLYNOW, L. *Świadectwo zanikającego dziedzictwa. Mowa polska na Bukowinie: Rumunia – Ukraina*. 2018, s. 35-36.

5.2. Prvky určující národní identitu

Etnické menšiny se vyčleňují vůči svému okolí určitými prvky, podle kterých je určována jejich etnická identita odlišující se od majority. K nejčastějším a nejpatrnějším atributům patří jazyk, náboženská příslušnost a historické povědomí.⁵¹ Většina Poláků z rumunské Bukoviny se hlásí k polské národní identitě, která je i přes silné působení změn v historii výrazná. K charakteristickým odlišnostem Poláků patří především náboženství, kulturní zvyky a jazyk.

5.2.1. Jazyk a dialekt polské menšiny

Jedním z hlavních znaků, kterým se polská minorita vyznačuje, je polský jazyk nebo polský dialekt. V rodinách, které nejsou asimilované nebo smíšené, je polština hlavním jazykem, kterým se v domě hovoří. V obcích s převahou polského obyvatelstva se polským dialektem mluví v rodině, se sousedy a s přáteli, ale i v katolických kostelech, kde je polština liturgickým jazykem. Pro většinu Poláků z Pleszy, Noweho Solonce a Pojany Mikuli je polský dialekt ukazatelem jejich národnostní identity. Iosif z Pojany při rozhovoru uvedl: „*Samozřejmě, že mluvím polsky, vždyť jsem Polák! Tady všichni Poláci ve vesnici mluví polsky už od malička. Mě naučili polštinu rodiče, stejně tak jako já pak své děti. Když jsme v domě nebo s přáteli, nikdo rumunsky kromě Rumunů nemluví, rumunsky samozřejmě umím, ale domlouvám se s ní jen občas ve městě. V kostele se u nás káže taky v polštině. Teď tu dokonce máme i polskou školu Krystyny Bochenek, kde se děti učí taky polsky, to dřív nebylo možné, protože byly jen rumunské školy. Za polskou školu jsme všichni rádi.*“⁵² Děti z polských rodin se učí polštinu od narození od svých rodičů. Do doby, než nastoupí do školy, hovoří prakticky pouze polským dialektem, který se naučí doma a ve vesnici od ostatních lidí. Stejně tak je to s rumunštinou, než jdou do školy, mluví rumunštinou na slabší úrovni. Spisovnou polštinu a rumunštinu se ve většině případů naučí až na základní škole.

Místní polské dialekty jsou ovlivněny multikulturním a vícejazyčným prostředím Bukoviny. Obce obývané Poláky mají svou vlastní geografickou a demografickou specifičnost, díky čemuž jsou dialekty v každé vesnici trochu rozdílné. Komunikace probíhá především v soukromých podmínkách mezi přáteli a v rodině. Jazykový kód, který

⁵¹ KOKAISL, Petr. Etnické minority. 2014, s. 12-13.

⁵² Rozhovor s respondentem Iosifem, Pojana Mikuli, srpen 2017, vedl výzkumný tým.

přesahuje malou specifickou skupinu, je na úrovni jazyka neoficiálního. Respondent, zabývající se polskou menšinou na Bukovině tvrdí: „*V těchto vesnicích samozřejmě všichni mluví rumunsky a polsky a mluví oběma jazyky, které znají z ulice a školy. Ale v domovech a mezi lidmi mluví v dialektu pocházejícího z dialektu slezského. Jedná se zejména o jablunkovský dialekt, ale s velkým vlivem zywieckého dialektu. A samozřejmě má malý vliv slovenský a rumunský jazyk, v Pojaně také trochu německý. Oni, jak slyší něčí zdejší mluvu, okamžitě vědí, z jaké vesnice je.*“⁵³ V obci Plesza, která je charakteristická svou polohou⁵⁴ a čistě polským obyvatelstvem, se vytvořil zcela jedinečný jazyk polský, téměř totožný s dnešní polštinou. V polském Nowem Solonci je část obce obývaná ukrajinskou menšinou, tudíž společné soužití Poláků a Ukrajinců ovlivnilo podobu polského jazyka, který převzal některé ukrajinské prvky a naopak. Obec Pojana Mikuli je rozdělena na část polskou a část rumunskou. Před druhou světovou válkou místo Rumunů žila menšina německá, takže i zde dochází k míšení a výpůjčkám slov.⁵⁵ To potvrdil i respondent Lucas žijící v Pojaně: „*Já už třeba ani nevím, jak se nějaká slova řeknou polsky, přestože polsky mluvím každý den. To si ani neuvědomíte...že vlastně různé názvy jsou tak vžité, a přitom pocházejí z jiného jazyka. Od nás jim ale rozumíme všichni.*“⁵⁶

V případě smíšených manželství je výběr jazyka ovlivněn náboženstvím a místem pobytu, tedy nejbližším jazykovým prostředím. Jsou běžnější případy, kdy muži přechází na katolickou víru a v domácnosti je celkově upřednostňována komunikace v polštině. Děti pocházející ze smíšených manželství jsou ve většině případů vychovávány a vzdělávány v duchu zachování polské národní identity, ke které se v následujících letech života hlásí. Tyto postoje jsou patrné jak v obcích s převládajícím polským obyvatelstvem, tak i tam, kde Poláci netvoří nadpoloviční většinu, například v Paltynose nebo Katzyce. V místech, kde má polská menšina pouze malé zastoupení, je udržení mateřského jazyka obtížné, ale střední a starší generace většinou polštinu ovládají, pokud tedy nejsou zcela asimilovaní. Respondentka z Paltynosy, která žije ve smíšeném manželství, uvedla: „*Já i má matka jsme Polky, můj otec byl Němec a žil tady v Paltynose. No a můj muž byl Rumun, ale přešel na katolickou víru jako my a naučil se i polsky. Ale já už teď polsky moc nemluví, spíš*

⁵³ Rozhovor s respondentem Tomaszem, Praha, únor 2019, vedl výzkumný tým.

⁵⁴ Plesza leží na vrcholu hory Plesz (734 metrů nad mořem) kde je dostupnost do obce velmi obtížná, stejně jako životní podmínky zdejších obyvatel.

⁵⁵ KRASOWSKA, Helena. *Górale polscy na Bukowinie Karpackiej. Studium socjolingwistyczne i leksykalne.* 2006.

⁵⁶ Rozhovor s respondentem Lucasem, Pojana Mikuli, září 2018, vedl výzkumný tým.

rumunsky. Já jsem vlastně Polka i Rumunka, už ani nevím...moc o tom nepřemýšlím, žiju zde velmi dlouho.“⁵⁷

Po komunistickém převratu se od roku 1991 nepřerušovaně vyučuje polský jazyk jako mateřský na 9 školách (Suceava, Seret, Moara, Plesza, Pojana Mikuli, Paltynosa, Gura Humorului, Nowy Soloniec, Kaczyka). Rumunská legislativa v součinnosti s Ministerstvem školství a výzkumu příznivě upravuje problematiku výuky mateřského jazyka. Podle ministerstva je v Rumunsku vyučováno 15 jazyků jako jazyk mateřský. Mateřský jazyk může být jazykem výuky v plném rozsahu, nebo jen částečně. V případě částečné výuky v mateřském jazyce se vyučuje 3-4 hodiny týdně ve třídách/skupinách, které náleží k národnostním menšinám. Ostatní hodiny jsou vyučovány v rumunštině. Tato podoba školní výuky je uskutečňovaná například v Pojaně Mikuli, kde při rozhovoru na místní Základní škole Krystyny Bochenek respondentka uvedla: *„Tady u nás ve škole to je tak, že děti, které chodí do třídy 0-4 se učí v polštině 4 hodiny týdně a starší děti, které chodí do 5-8 třídy už mají jen 3 hodiny. V polštině se vyučují například hodiny dějepisu, kde se probírají dějiny polského státu nebo tradiční zvyklosti Poláků. Probíhají tu samozřejmě i hodiny náboženství, pravoslavného i katolického. Často se do takovýchto tříd spojují děti z různých ročníků, bývají různě namíchané.*“⁵⁸

Mimo rámec rumunského vzdělávacího systému výuka polštiny pro děti a mladé lidi probíhá na kurzech v polském sdružení Dům Polský v Bukurešti a v dalších polských vesnicích, kde byl zřízen Dům Polský. Polština se mnohdy vyučuje také v katolických farnostech, kde ji vyučují polští kněží a naučit se tam jazyk může kdokoli.⁵⁹

5.2.2. Organizace

V Rumunsku existuje organizace, která se snaží zachovat národní identitu polské menšiny – udržet a nadále rozvíjet polský jazyk a kulturu. Organizace Svazu Poláků v Rumunsku byla založena v březnu roku 1990. Od svého vzniku je členem Rady národnostních menšin, která je poradním a iniciativním orgánem vlády, a jejímž hlavním cílem je udržování vztahů s národnostními menšinami a s příslušnými organizacemi. Svaz Poláků sdružuje 15 místních organizací a hlavní vedení se nachází v Domě Polském v Suceavě. Domy Polské

⁵⁷ Rozhovor s respondentkou Henrykou, Paltynosa, září 2018, vedl výzkumný tým.

⁵⁸ Rozhovor s respondentkou Stanislawou, Pojana Mikuli, září 2018, vedl výzkumný tým.

⁵⁹ Rozhovor s respondentem Lucasem, Pojana Mikuli, září 2018, vedl výzkumný tým.

jsou i v jiných polských vesnicích na Bukovině, například v Pojaně Mikuli, Plesze, Nowem Solonci, Paltynose, Katzyce a v Bulaji. Pro Poláky jsou Domy Polské centra, ve kterých se odehrává kulturní a společenský život, a která sdružují všechny místní obyvatele, nehledě na jejich národnost. Kdykoli se odehrává nějaká zajímavá společenská akce nebo událost, veškeré dění je směřováno v Polském Domě, včetně svatebních oslav, různých hostin, kulturních představení nebo prostě jen setkání se s přáteli.⁶⁰ Předseda Svazu Poláků je současně i poslancem parlamentu, zastupující polskou menšinu. Unie se zabývá důležitými tématy, která se týkají polské menšiny, fungování organizací, kulturního a společenského života Poláků v Rumunsku. Svaz se různými prostředky snaží podporovat kultivaci tradic a jejich zachování. Především se však stará o zkvalitnění výuky polského jazyka včetně podmínek, ve kterých se výuka odehrává.⁶¹

Ve většině škol se výuka polského jazyka stále zlepšuje. Důvodem je dostatečné vybavení potřebných učebnic, učebních pomůcek a audiovizuální techniky, a to především díky pomoci polských nadací a organizací podporujících vzdělávání Poláků v cizině. Neustálým problémem jsou však podmínky, ve kterých výuka probíhá. Ve většině případů se jedná o venkovské školy, které vyžadují důkladnou rekonstrukci a doplnění nebo výměnu základního vybavení. Polská izolace venkovských komunit v Bukovině, i když jejich předností je zachování tradic téměř beze změny, měla jednoznačně negativní dopad na úroveň vzdělání dětí a mladých lidí, což je patrné v celkově špatném výkonu studentů, zejména základních škol. Proto byl vytvořen projekt pomoci a vzdělávání "Děti Bukoviny".⁶²

Děti Bukoviny

Pomocný a vzdělávací projekt se zaměřuje především na děti z multietnických obcí v Bukovině, které se vzdělávají na „polských školách“ v regionu. Hlavním úkolem je zlepšení podmínek místního vzdělávání.⁶³ Jedním z cílů je zvýšit kvalifikaci pedagogů, například jejich zapojením do metodických kurzů. Dále také nákup materiálů a školního zařízení pro zefektivnění výuky a provedení rekonstrukce školních zařízení nebo výstavba

⁶⁰ Rozhovor s respondentem Lucasem, Pojana Mikuli, září 2018, vedl výzkumný tým.

⁶¹ O nás. *Związek Polaków w Rumunii - Dompolski* [online]. 2014 [cit. 2019-03-09]. Dostupné z: <http://dompolski.ro/pl/o-nas/o-nas/>

⁶² WIERUSZEWSKA-CALISTRU, Elzbieta. *25 lat działalności Związku Polaków w Rumunii*. Suceava, 2005, s. 13-16.

⁶³ KRYSINSKI, Wojciech. *Uroki Bukowiny: Polacy na Bukowinie*. 2006, s. 86-87.

nových škol. Projekt se také snaží zpřístupnit cestu k odbornému vzdělání pomocí různých stipendií, díky kterým mohou studenti studovat i na školách v Polsku.⁶⁴

Polonus

Souběžně se vznikem Svazu Poláků se začal vydávat také polsko-rumunský časopis *Polonus*. Sdružení Svazu Poláků publikovalo první číslo roku 1991 v Bukurešti. Od roku 1995 po změně hlavního šéfredaktora a sídla redakce je publikace vydávaná v Suceavě. Tento časopis je od počátku svého vzniku dvojjazyčný, veškeré opublikované články v něm jsou psány jak v polštině, tak i v rumunštině. Důvodem je především snaha o pochopení obou národností.⁶⁵ Časopis má za úkol informovat čtenáře o nejdůležitějších událostech polské menšiny v Rumunsku. Zdarma je dostupný všem komunitám v Rumunsku, je však možné ho nalézt i v různých menšinových organizacích a institucích v Polsku, Maďarsku, na Ukrajině a v Moldavsku. Je určen pro všechny, kteří se zajímají o polské krajany a o polsko-rumunské vztahy. Na Bukovině je k dostání v Domech Polských, kde jsou všechny nové výtisky, ale i stará čísla. Respondentka, která se stará o Dům Polský v Plesze: „*Tady máme všechny čísla Polonuse, klidně se některé vezměte. Vždy je v něm něco zajímavého, v jednom čísle je fotka, kde jsem i já a má vnučka v krojích*“⁶⁶. Časopis se stal pro polskou menšinu velmi důležitým prvkem pro určení jejich národní identity. V polských vesnicích na Bukovině má alespoň pár výtisků *Polonuse* každá rodina ve své domácnosti. Zejména pro staré lidi je to zdroj informací o životě a kulturních událostech Poláků z okolních míst, kde žije polská menšina. Tak o tom vypovídala i jedna ze starších polských respondentek: „*Já mám doma všechny výtisky Polonuse, všechna čísla, můžu vám je ukázat. Ráda si v něm čtu, každý měsíc mám nové číslo. Chodím si pro něj tady do Polského Domu u nás v Pojaně. Bude v příštím čísle i tento rozhovor? Já si ho přečtu.*“⁶⁷

⁶⁴ Rozhovor s respondentem Tomaszem, Praha, listopad 2018, vedl výzkumný tým.

⁶⁵ Polacy w Rumunii. *Nowe zycie: Dolnoslaskie pismo katolicke* [online]. 2002 [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: http://www.nowezycie.archidiecezja.wroc.pl/stara_strona/numery/062002/04.html

⁶⁶ Rozhovor s respondentkou Iulijou, Plesza, srpen 2017, vedl výzkumný tým.

⁶⁷ Rozhovor s respondentkou Bronislawou, Pojana Mikuli, srpen 2017, vedl výzkumný tým.

5.2.3. Kulturní život

Veškeré kulturní aktivity a činnosti Poláků na Bukovině jsou organizovány buď Svazkem Poláků, nebo místními sdruženími a spolky konkrétních Polských Domů. Jsou pořádány velké hromadné kulturní akce pro všechny obyvatele, od dětí až po nejstarší generaci. Svaz Poláků zajišťuje například různé literární, umělecké a recitační soutěže, divadelní a taneční vystoupení nebo sportovní akce. Z místních spolků aktivně fungují folklorní soubory, nejznámější z nich je „Solonczanka“ a „Mała Pojana“.⁶⁸ Veškeré tyto akce jsou pro polskou menšinu velmi důležité a pravidelně se jich účastní stále více Poláků, ale i příslušníků dalších národností Bukoviny. Je to možnost, kde se menšina může ukázat v tom nejlepší světlo a představit své kulturní tradice, které si zachovali, a dávají si záležet na tom, aby to tak bylo i nadále.

Do oblastí, které Poláci v minulosti osídlili, byl spolu s lidmi a jejich jazykem přenesen také zpěv a tanec, dva neodmyslitelné prvky lidové kultury a společenského života. Na Bukovině se představují dvě skupiny Goralů Čadeckých, prezentující tradiční lidové písně, tance a kroje.

Solonczanka

Folklorní lidový soubor z Noweho Solonce pod názvem „Solonczanka“ vystupuje již 28 let. Jejím programem je představení lidových tanců, písní a zvyků z oblasti Noweho Solonce. Počátky působení souboru se datují od roku 1991, kdy bylo sdružením Domu Polského přijato pozvání k účasti na Mezinárodním folklorním festivalu „Bukowińskie Spotkania“. V současné době v souboru vystupuje již několik generací, nejstarší členové, kteří v Solonczance působí od jejího vzniku, až po nejmladší děti a mladistvé. Celkově má 70 účinkujících členů, kteří jsou rozděleni do dvou skupin. Od roku 2009 vystupuje v nových krojích, charakteristických pro Gorale Čadeckých. Nácvič představení se odehrává pravidelně dva dny v týdnu v prostorách Domu Polského v Nowem Solonci. Skupina se účastní nejrůznějších festivalů jak v Rumunsku, tak i v zahraničí a úspěšně prezentuje tradiční kulturní zvyky polské menšiny.⁶⁹

⁶⁸ KRASOWSKA, H., POKRZYŃSKA, M., SUCHOMLYNOW, L. *Świadectwo zanikającego dziedzictwa. Mowa polska na Bukowinie: Rumunia – Ukraina*. 2018, s. 50-52.

⁶⁹ WARSZTATY TANECZNE dla „Sołonczanki” i „Małej Pojany”. *Polonus: Pismo Związku u Polaków w Rumunii*[online]. 2016, roč. 8, č. 238, s. 16-17 [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: http://dompolski.ro/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/106_POLONUS_8.PDF

Solonczanka nevystupuje pouze na festivalech v jiných městech, působí často také doma v Nowem Solonci, kde se pravidelně odehrávají vystoupení pro zájezdy turistů především z Polska. Svaz Poláku organizuje výměnné návštěvy, kdy jsou zejména pro starší generace uspořádány různá kulturní vystoupení, kde jsou představovány tradiční písně a tance Goralů Čadeckých. Respondentka v rozhovoru uvádí: „*V našem repertoáru jsou zahrnuty goralské tance, jako například kosa, czoban, dolinieanka, bukowinieanka, horkan, dowidenka a solonczanka. Nově také předvádíme tance tradičně polské, to jsou tance polonez, kujawiak i krakowiak. Vystoupení samozřejmě probíhá v tradičních krojích. Zapojují se jak nejmenší děti, tak i naše dospívající mládež.*“⁷⁰ Tyto akce jsou velmi oblíbené a uskutečňují se pravidelně. V Polském Domě, kde se vše odehrává, je připraveno i pohoštění a možnost ubytování. Důvodem těchto organizovaných návštěv je snaha o prohloubení společných vztahů a přenos materiální i nemateriální kultury. Výsledkem je pak stále se zvyšující účast návštěvníků a rozšiřující se povědomí o polské menšině na Bukovině.

Mala Pojana

Druhá skupina Goralů Čadeckých z vesnice Pojana Mikuli pod jménem „Mala Pojana“ vystupuje od roku 1990. V programu souboru, který trvá od roku 1908, je zahrnuto prezentování místních folklorních tradic, zahrnující zpěv, tanec a kroje. První představení týkající se pouze malé původní skupiny z Pojany Mikuli bylo součástí vystoupení etnických uměleckých skupin v rámci Rakouska-Uherska. Po následném obnovení v roce 1990 začal soubor naplno fungovat, když přijal pozvání na festival „Bukowińskie Spotkania“. V současné době je v Male Pojaně registrováno asi 60 členů různého věku, jejichž vystoupení je doprovázeno vokálním souborem starších lidí. Dlouhodobě se účastní řady mezinárodních reprezentačních festivalů a projektů po celé východní Evropě.⁷¹

⁷⁰ Rozhovor s respondentkou Agnieszkou, Nowy Soloniec, září 2018, vedl výzkumný tým.

⁷¹ ROTUNDU, Ludvina. „Meritul Bucovinei” pentru „Mała Pojana”. *Polonus: Pismo Związku u Polaków w Rumunii* [online]. 2018, roč. 11,12, č. 265,266, s. 11-12 [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: [http://dompolski.ro/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/137_POLONUS_11-12\(265-266\)2018.PDF](http://dompolski.ro/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/137_POLONUS_11-12(265-266)2018.PDF)

Bukowińskie Spotkania

Mezinárodní festival „Bukowińskie Spotkania“ je jedním z největších folklorních multietnických festivalů v Evropě. Akce, do které je dnes zapojeno přes 25 folklorních skupin z Ukrajiny, Rumunska, Maďarska a Bosny a Hercegoviny, je věnovaná především multietnické kultuře zachované na území Bukoviny. Festival probíhá pravidelně od roku 1990 celý srpen v různých městech na území Polska, Ukrajiny, Maďarska, Slovenska a Rumunska. Cílem této události je prezentovat společné kulturní dědictví Bukoviny a ukázat, jak spolu dokáží fungovat různé etnické skupiny na území jednoho regionu. V programu jsou zahrnuty koncerty, taneční a divadelní představení, různá umělecká vystoupení. Festival spojuje stovky nadšenců a umělců, z různých koutů Evropy, kteří na něm pravidelně vystupují.

V prvním ročníku festivalu vystupovala polská etnická skupina z Rumunska, v podání souborů Solonczanka a Mala Pojana a devět folklorních skupin z ukrajinských Černovic. V následujících ročnících se počet vystupujících souborů rozrůstal a připojovaly se soubory z dalších etnických skupin historicky spojených s územím Bukoviny. Organizátoři projektu jsou především místní instituce a komunity z Rumunska, Ukrajiny, Maďarska a Slovenska. Projekt Bukowińskie Spotkania má podporovat tradiční etnické kulturní dědictví Bukoviny. Každý rok se snaží prezentovat lidové tradice, jako je zpěv, hudba, národní tance, zvyklosti a obyčeje etnik žijících na Bukovině.⁷² Důležitým ukazatelem celé akce je projev sounáležitosti a respektu mezi jednotlivými etniky, které se snaží udržovat vlastní kulturní tradice a národnostní identitu. Součástí programu jsou také mezinárodní odborné semináře, jejichž výsledky jsou každý rok vydávány jako sborník Svazem Poláků knižně i v elektronickém vydání. Významné postavení zde zastává profesor Kazimierz Feleszko, který se dlouhodobě zabývá oblastí multietnické Bukoviny a festivalem Bukowińskie Spotkania, o kterém publikoval několik odborných publikací a příspěvků.⁷³

Účinkující festivalu se skládají ze všech věkových kategorií a různých náboženských vyznání. Jsou zde zástupci římskokatolického, řeckokatolického i ortodoxního vyznání. Nevystupují zde pouze současní obyvatelé Bukoviny, ale i emigranti, které mají na

⁷² Rozhovor s respondentem Lucasem, Pojana Mikuli, září 2018, vedl výzkumný tým.

⁷³ KRASOWSKA, H., POKRZYŃSKA, M. Ćwierć wieku „Bukowińskich Spotkań” – idea integracji narodów Europy Środkowej i jej realizacja. *Wielowiekowe bogactwo polsko-rumuńskich związków historycznych i kulturowych*. Sućava: Związek Polaków w Rumunii, 2014, s. 440–453. ISBN 978-973-0-17455-7.

Bukovině historické kořeny nebo předky. Proto zde lze nalézt i skupiny z Německa nebo Bosny a Hercegoviny. Vystoupení je pro členy souborů důležitým ukazatelem jejich národnosti, dávají si záležet na originalnosti a důstojnosti svých představeních a přesné podobě charakteristických lidových krojů a tanců svého kraje. Zúčastněné skupiny si zakládají nejen na prezentaci kulturního dědictví, ale také na jeho předání dalším generacím, včetně hodnot a vzorců chování. Zásadně je tak ovlivňováno myšlení společnosti, založeném na myšlence pospolitosti a vzájemném kontaktu a respektu mezi různými kulturami.

Dni Polskie „Blizej siebie”

Svaz Poláků v Rumunsku uspořádal v září roku 1999 ke dni připomenutí začátku druhé světové války akci, která se vztahovala k tématu polsko-rumunských vztahů na pozadí druhé světové války. Součástí akce byla výstava fotografií a koncert souboru z Krakova. Výsledkem byl v následujících vznik pravidelných projektu pojmenovaných „Dni Polskie“. Stanoveným cílem byla prezentace polské historie, kultury a aktivity podporující polsko-rumunské vztahy. V počátcích konání symposií se program zabýval především témat spojených s historií, které představovali ve svých přednáškách polští a rumunští lingvisté, historikové, etnografové a umělci. V pozdějších letech se už symposia zaměřovala na větší okruh polsko-rumunských témat, o kterých se začala vydávat řada publikací. Dnes jsou Dni Polskie, ke kterým byl připojen slogan „Blizej siebie”, jedním z největších úspěchů Svazu Poláků v Rumunsku.⁷⁴

K symposiím se přidaly i další kulturní akce, jako jsou folklorní koncerty, výstavy obrazů a uměleckých děl, projekce filmů, divadelní a kulturní představení. Součástí jsou také setkání vědců a zástupců polských organizací jak z místního regionu, tak i z různých zemí Evropy. Od roku 2006 jsou Dni Polskie slavnostně zakončeny oslavou dožíněk⁷⁵ v Nowem Solonci.

⁷⁴ O Dniach Polskich. *Dom Polski* [online]. Związek Polaków w Rumunii, 2014 [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: <http://dompolski.ro/pl/o-dniach-polskich/15-lat-dni-polskich/>

⁷⁵ O dožínkách bude psáno v následující kapitole.

5.2.4. Náboženství a svátky

Dalším prvkem identifikace polského etnika je náboženská příslušnost. Poláci vycházejí z katolické tradice a jejich příslušnost ke katolické církvi v nich je silně zakořeněna, i přes nátlak a represe ze strany komunistického režimu trvajících do 90. let. Církev znamenala pro Poláky na Bukovině oporu v těžkých časech a pro mnohé z nich se stala stěžejním bodem, který nesl morální a etické hodnoty. Po roce 1945 bylo v Rumunsku zakázáno kázat mše svaté v polském jazyce, přesto se však řada katolických kněží snažila duchovní a náboženský život Poláků udržet. Po roce 1989 bylo katolické církvi znovu navraceno její postavení a nadále sehrává podstatnou roli v životech příslušníků polské menšiny.⁷⁶

Ve většině polských vesnic se nachází katolický kostel, který má zavedený pro své věřící pravidelný program. Dvakrát denně je zde vykonávána svatá mše, ráno a večer vždy od sedmi hodin. Poláci z Noweho Solonce, Pojany Mikuli, Pleszy i Katzyki se snaží do kostelů ve svých obcích docházet pravidelně, mše se účastní všechny věkové kategorie. Liturgickým jazykem v těchto zmíněných místech je polština. V Pojaně Mikuli zdejší lidé často zmiňují rumunského kněze, který se naučil polský jazyk a bohoslužby provádí v polštině.⁷⁷ Postarší respondenti uvedli: „*Snažíme se chodit do kostela alespoň každou neděli, ale někdy se ani to už nepovede. Manželka nemůže skoro na nohy a já už taky moc daleko nedoжду. Dříve jsme ale chodili do kostela každý den, teď se alespoň doma modlíme.*“⁷⁸

Ve smíšených manželstvích hraje důležitou roli ve volbě náboženství prostředí, kterým je rodina obklopena a individuální rozhodnutí konkrétní osoby. Nastávají situace, kdy muž přebírá katolickou víru, stejně tak jako žena přechází z pravoslavné víry na katolickou. Výchova dětí závisí na rozhodnutí a výchově rodičů. V dnešní době je již možné uzavření manželství, ve kterém jsou manželé různého (katolického i pravoslavného) vyznání. Mnohdy tak dochází k míšení a ovlivňování náboženských tradic a zvyků. Na Bukovině například jsou katolické zvyky a svátky ovlivněny pravoslavným náboženstvím Rumunů a Ukrajinců. K opačnému jevu, kde by katolické tradice ovlivnily pravoslavné zvyky, pravděpodobně nikdy ve větším významu nedošlo. Podle výpovědi jednoho z respondentů: „*Dle mého názoru jsou všechny rumunské svátky a tradice známí Polákům v Bukovině a také jsou jimi oslavováni. Je těžké mluvit o svátcích v národním kontextu. Poláci v*

⁷⁶ KRYSINSKI, Wojciech. *Uroki Bukowiny: Polacy na Bukowinie*. 2006, s. 88-89.

⁷⁷ Rozhovor s respondentkou Marianou, Pojana Mikuli, srpen 2017, vedl výzkumný tým.

⁷⁸ Rozhovor s respondentem Iosifem, Pojana Mikuli, srpen 2017, vedl výzkumný tým.

*Bukovině například znají a slaví rumunský svátek martisor. Na druhé straně polská kultura nemá přímý dopad na rumunskou kulturu. V polských vesnicích platí, že Rumuni respektují polské katolické svátky a přizpůsobují se jim tak, že například nepracují, oblékají se dobře a tak podobně. Jinak se na ostatních žádný velký vliv katolických svátků neprojevuje.*⁷⁹

Tradiční zvyky a rituály

S tradiční lidovou kulturou souvisí od pradávna magie a kouzla, církevní zvyky, každoroční obřady a rodinné rituály. Jednotlivé oslavy a tradice, které Poláci na Bukovině praktikují, jsou propojeny s životy jednotlivých osob, rodin a celé místní komunity. Důležité jsou také části ročních období, ve kterých konkrétní svátek probíhá. Pravidelný rytmus přírody a koloběh života je spojený s charakteristikou lidových zvyků a tradic, které s ním souvisí. Mnoho svátku obyvatelé multietnických vesnic slaví společně, přestože zvyklosti každé skupiny mohou být rozdílné.

Vánoce (Boze Narodzenie)

Vánoce jsou pro Poláky nejvýznamnějším náboženským svátkem v roce společně s Velikonocemi. Tradiční zvyky s nimi spojené pochází z doby pohanské, které však v pozdějších časech ovlivnila církev a dala jim novou podobu. Spojením tradičních lidových zvyků a církevních obřadů postupně vznikla nynější podoba vánočních rituálů. Štědrý večer (pol. Wigilia) je charakteristický tradičními štědrovečerními pokrmy a koledami. Na Štědrý den bylo zvykem držet půst a celý den se nejedlo maso. Důkladně se uklidil celý dům a ozdobil se vánoční stromeček. Podle polské tradice je u štědrovečerní večeře sdílen mezi členy domácnosti bílý oplatek z pšeničné mouky a vody, na kterém bývají různé vánoční motivy. Název pochází z latinského slova *oblatum*, což v překladu znamená obětní dar. Sdílení oplatku je odkaz na Ježíše Krista a lámání chleba při Poslední večeři. Symbolika oplatku má značit jednotu a vzájemnou lásku v rodině.⁸⁰ Jedna z respondentek uvedla: „*Na Štědrý den, když je všechno jídlo na stole, tak se pak posadíme celá rodina ke stolu, pomodlíme se a sdílí se oplatek. Mezi sebou se všichni podělíme no...a pak povečeříme.*“⁸¹

⁷⁹ Rozhovor s respondentem Tomaszem, listopad 2018, vedl výzkumný tým.

⁸⁰ ZELIONCA, Alfons-Eugen. Oplatek wigilijny. *Polonus* [online]. 2016, roč. 12, č. 242, s. 4-5 [cit. 2019-03-05]. Dostupné z: http://dompolski.ro/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/110_POLONUS_12_COMPRESSED.PDF

⁸¹ Rozhovor s respondentkou Agnieszkou, září 2018, vedl výzkumný tým.

Při štědrovečerní večeři se pak podávalo dvanáct pokrmů, které by měly být z darů země, tedy bez masa a živočišných produktů. Dvanáct pokrmů symbolizovalo dvanáct apoštolů, častěji se ale uvádí dvanáct jídel pro každý měsíc v roce, aby bylo zajištěno štěstí po celý rok.⁸² V domácnostech v polských vesnicích jsou tradiční pokrmy různé, každý připravuje to, co bylo typické pro místa, odkud přišli jeho předci. Nejtypičtějšími pokrmy, které se podávají na Štědrý večer, jsou halušky, bramborová kaše, golombki⁸³ plněné zelím a pirohy se zelím, kapustou, houbami nebo dokonce se švestkovými povidly. Tradiční jsou polévky z různých druhů zeleniny. Často se pečou makové koláče a vaří se nudle s mákem. V některých domácnostech mívají k večeři také rybu, nejčastěji kapra. Dalším tradičním zvykem je prostírání jednoho místa navíc pro případ, že by přišel nečekaný host. Celý Štědrý den se zpívají vánoční koledy a lidé se k sobě chovají hezky. Vrcholem večera je půlnoční mše, kde se scházejí všichni obyvatelé vesnice a zpívají koledy.⁸⁴

Malanka

Během Vánoc a Nového roku je zvykem chodit koledovat. Rumunští a ukrajinští chlapci se se tradičně oblékají do různých kostýmů, nejčastěji jsou to masky medvěda, kozy nebo jelena. Tento zvyk ovšem není pro polskou menšinu typický, je považovaný spíše jako rumunská tradice charakteristická pro oblast Bukoviny. Ve zdejších vesnicích lze nalézt značné odlišnosti také v oslavách Nového roku, který se v pravoslavné církvi slaví v noci 13. ledna a nazývá se Malanka. Místní rumunští a ukrajinští obyvatelé namísto ohňostroje a šampaňského upřednostňují o půlnoci zpívání tradičních koled u otevřeného ohniště nebo v centru obce.⁸⁵

Mărțișor

Období končící zimy a příchodu jara je provázáno velkou radostí, která pramení z přírody znovu se probouzející k životu. Celosvětově se 14. února oslavuje svátek zamilovaných, Rumuni však tradičně slaví 24. února svátek „Dragobete“, oslavující příchod jara, které oživuje přírodu stejně tak jako rodící se láska, která naplňuje lidská srdce. V následujících dnech, přesněji 1. března je v Rumunsku oslavována stará tradice zvaná „Mărțișor“, což

⁸² Rozhovor s respondentkou Gieniou, Pojana Mikuli, září 2018, vedl výzkumný tým.

⁸³ Typický rumunský pokrm na Bukovině z kapusty, zelí, rýže nebo masa.

⁸⁴ Rozhovor s respondentem Lucasem, Pojana Mikuli, září 2018, vedl výzkumný tým.

⁸⁵ Rozhovor s respondentem Tomaszem, listopad 2018, vedl výzkumný tým.

v rumunském jazyce znamená zdobnělinu března.⁸⁶ Lidovým zvykem, který se v Rumunsku dodržuje i dnes, je obdarovávání dívek bílými a červenými stuhami, které se navíc zdobí květy, čtyřlístky či peříčky. Chlapci je připínají dívkám na oblečení, nebo jim je pouze věnují jako vyjádření úcty a obdivu. Někde se místo stuh vyrábějí krajky připevňující se na zápěstí. Symbolické dekorace by měly ženy nosit u sebe po celý březen, aby si tím zaručily zdraví a sílu pro nadcházející rok. Pro území Bukoviny je charakteristické, že místo žen jsou obdarováni muži, kteří přijímají mărțișorku jako dar od žen a dívek. Tento zvyk byl přejat z rumunské tradice a v dnešní době ho slaví také Poláci, především ve smíšených obcích na Bukovině.⁸⁷

Velikonoce (Wielkanoc)

Velikonoční týden a Velikonoce se u Poláků na Bukovině slaví stejně jako v Polsku. Většina polských obyvatel Bukoviny praktikuje v období před Velikonocemi lidové zvyklosti spojené s vítáním jara, které jsou předávané po mnoho let z generace na generaci. Doba před Velikonocemi je spojována s tradičním půstem, který trvá čtyřicet dní (kromě nedělí) a během nichž se má člověk připravovat na nejdůležitější křesťanské svátky velikonoční. Respondentka o postní době vypověděla: „*Půst se u nás dodržuje, celá rodina, u nás to bývalo přísné, nesměli jsme jíst žádné maso, za celý den jen malé jídlo, které připravila matka. To by byl hřích jinak, museli jsme chodit často do kostela.*“⁸⁸

Svatý týden začíná poslední postní nedělí, označovaná také jako Květná nebo Palmová neděle, o kterou se tradičně posvětil vrbové větvičky neboli „kočičky“, symbolizující palmové ratolesti, kterými byl vítán Ježíšův příchod do Jeruzaléma. O Velikonoční čtvrtek utichají kostelní zvony a rozezní se znovu až o Bílou sobotu, místo nich je však slyšet zvuk dřevěných řehtaček, se kterými se chodí řehtat po celé vesnici. Velký pátek je považován jako den, kdy probíhá mnoho náboženských rituálů. Celý den se drží přísný půst a věřící chodí do kostela k zvláštní modlitbě připomínající smrt Ježíše Krista. Respondentka hovořila o zvycích, které se praktikují na Velký pátek: „*To by se nemělo dělat mnoho věcí, protože zemřel ten den Ježíš Kristus a měl by se držet takový smutek, já chodím do kostela, tam probíhá velká bohoslužba. A půst držím taky, nejím*

⁸⁶ SPAINÉ, Alina Valentina. Vine, Vine, Primavara... *Polonus* [online]. 2017, roč. 2, č. 244, s. 18-19 [cit. 2019-03-05]. Dostupné z: http://dompolski.ro/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/112_POLONUS_2_2017.PDF

⁸⁷ Rozhovor s respondentkou Gieniou, Pojana Mikuli, září 2018, vedl výzkumný tým.

⁸⁸ Rozhovor s respondentkou Iulijou, Plesza, srpen 2017, vedl výzkumný tým.

*žádné maso, ale ani nic živočišného, mléko a tak. Peču o Velikonoce koláče, ale to dělám ve čtvrtek, někdo peče o Velký pátek, ale já ne.*⁸⁹

O Velkou sobotu se barví velikonoční vajíčka, která symbolizují počátek života, vzkříšení a znovuzrození. Tato činnost byla svěřována především ženám, které pomocí různých technik zdobily kraslice voskem a malovaly na ně všemožné vzory a ornamenty. Mnoho z těchto motivů bylo převzato z rumunské a ukrajinské tradice. Nejčastěji jsou na bílá vajíčka pomocí horkého vosku malovány větvičky, kvítky, lístečky nebo křížky, následně se pak celé vejce vhodí do připravené barvy.⁹⁰

Pro Poláky je tradičním zvykem nechat si v sobotu v kostele posvětit velikonoční koš s potravinami, ze kterých se bude vařit na Boží hod velikonoční. Do velikonočního košíku si každý může vložit, co sám chce, nejčastěji to bývají malované vejce, vepřová šunka a klobásy, křen, jablka, hrušky a různé pečivo.⁹¹ Na spod koše se dává trochu soli a cukru. Ráno o Velikonoční neděli je zvykem sníst lžici křenu, kterou dostal každý člen domácnosti, aby se zabránilo bolesti zubů, žaludku a nachlazení. Křen v křesťanství symbolizuje hořké utrpení Ježíše Krista a u Poláků je tato tradice o Velikonocích běžnou zvyklostí. V tento den se především hoduje a oslavuje se vzkříšení Ježíše Krista. O Velikonoční pondělí tradičně chodí chlapi polévat dívky, které nechtějí obdarovat koledníky kraslicemi nebo jinou výslužkou. Většina zmíněných velikonočních tradic je udržována především na vesnicích a pro polskou menšinu mají stále velký význam, ačkoliv už některé zvyky nejsou dodržovány tak jako v minulosti.

Na Bukovině přetrvává mezi obyvateli snaha o zachování tradičních velikonočních pokrmů, které se prostírají na sváteční stůl na Boží hod velikonoční. Mezi pokrmy nesmí chybět vejce, šunka, tradiční bílé a uzené klobásy, křen, nejrůznější omáčky k masu, pečené jehněčí a vepřové. Především se však pečou velikonoční koláče, například typické bábovky s polevou, mazurky a tvarohové koláče. Mazurka je tradiční polský koláč plněný marmeládou, ovocem, a ořechy. Obvykle se plní a zdobí tím, co má konkrétní rodina nejraději.⁹²

⁸⁹ Rozhovor s respondentkou Terezou, Pojana Mikuli, září 2018, vedl výzkumný tým.

⁹⁰ Wielkanoc w Dolnych Piotrowcach na Bukowinie Karpackiej. *Bukowina Wieloetniczna* [online]. [cit. 2019-03-04]. Dostupné z: <https://bukowina.org.ua/aktualnosc/wielkanoc-w-dolnych-piotrowcach-na-bukowinie-karpackiej>

⁹¹ Rozhovor s respondentkou Henrykou, Pałynosa, září 2018, vedl výzkumný tým.

⁹² Rozhovor s respondentkou Stanislawou, Pojana Mikuli, září 2018, vedl výzkumný tým.

Nanebevzetí Panny Marie

Slavnost Nanebevzetí Panny Marie je jedním z nejdůležitější katolických mariánských svátků, se kterým se pojí především poutě vykonané na různá mariánská poutní místa. Katolická pouť do mariánské svatyně v Katzyce se koná 14. a 15. srpna na svátek Panny Marie. Je považována za jednu z největších oslav Nanebevzetí Panny Marie na území Rumunska. Do Katzyki přijíždějí návštěvníci nejen z Rumunska, ale i z jiných států Evropy. Programem celé akce je tradiční poutní cesta do svatyně a následná liturgie v několika jazycích, která probíhá ve stanovených časech po celý den. Vrcholem oslav je večerní bohoslužba, zakončena průvodem kolem baziliky Nanebevzetí Panny Marie. Následující den probíhá v podobném duchu. V celém centru Katzyki a na náměstí před bazilikou jsou rozestavěny stánky s pohoštěním pro všechny návštěvníky. Součástí oslav jdou již tradičně kolotoče a další atrakce, které zpestrňují tuto katolickou pouť nejen dětem.⁹³

Dožínky

Dožínky jsou slovanské tradiční slavnosti, při kterých se každoročně oslavuje konec sklizně a ukončení žní. Datum svátku není přesně stanovený, dožínky se tradičně slaví po žních nebo v den podzimní rovnodennosti 23. září. Tradiční zvyky, které se při dožínkách praktikují, jsou často spojené s obilím a hospodářstvím. Známý je například obyčej, při kterém se sváže poslední snop obilí z pole do tvaru postavy oblečené do ženských šatů. Takto ozdobený snopek se donesl hospodáři, který ho ponechal ve svém domě do dalších dožínek.⁹⁴ Důležitým symbolem oslav je především dožínkový věnec, který byl uvitý z obilí nejčastěji do kruhového tvaru a nazdobený květinami, ovocem a zeleninou. Následně se odnesl ve slavnostním průvodu do kostela, kde byl vysvěcen, a nakonec uložen u hospodáře do dalších dožínek. Věnec symbolizoval slunce a měl zajistit kvalitní úrodu v příštím roce. Součástí dožínek byly samozřejmě velké oslavy, při kterých se hodovalo, zpívalo a tančilo.

V rámci Dni Polskiech pořádané Svazem Poláků se již několik let událost tradičně zakončuje oslavou dožínek v Nowem Solonci. Svátek sklizně se v posledních letech stává

⁹³ Wniebowzięcie na Bukowinie. *Gość Niedzielny* [online]. Instytut Gość Media, 2014 [cit. 2019-03-04]. Dostupné z: <https://www.gosc.pl/doc/2117244.Wniebowzecie-na-Bukowinie/2>

⁹⁴ Dożynki polskie dawniej i dziś. *Religie Świata* [online]. 2009 [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <http://www.religie.424.pl/dozynki-polskie-dawniej-i-dzis,1824,article.html#top>

oblíbenou multikulturní akcí Bukoviny. Do Noweho Solonce přijíždějí návštěvníci z různých koutů Bukoviny i z jiných částí Evropy. Program začíná slavnostním zahájením v kostele, kde se koná mše svatá, věnovaná sklizni a poděkování Bohu. Celý den je možné sledovat vystoupení místních folklorních souborů, například Solonczanky a Male Pojany. Po celé vesnici jsou stánky, ve kterých se vystavují tradiční pokrmy a potraviny charakteristické pro konkrétní obce na Bukovině.⁹⁵

⁹⁵ Rozhovor s respondentem Eugeniuszem, Nowy Soloniec, září 2018, vedl výzkumný tým.

6. Diskuse a závěr

Hlavním cílem této práce byla specifikace hlavních prvků odlišnosti, kterými se polská menšina na území rumunské Bukoviny vyděluje od ostatních etnik ve svém okolí. Výsledné informace by měly čtenáři objasnit, jaké jsou nejdůležitější symboly nehmotné kultury Poláků a jakou cítí potřebu jejich zachování. Konečné výsledky výzkumu určitě není vhodné generalizovat na celou polskou minoritu z důvodu obsazení pouze malého vzorku respondentů z celkového počtu příslušníků menšiny. Větší vzorek respondentů a delší pobyt výzkumníka ve zkoumané oblasti by pravděpodobně poskytl detailnější výpověď o problematice polské menšiny na Bukovině.

Respondenti byli záměrně vybírání ze všech věkových kategorií, aby se mohlo na konkrétní téma pohlížet z různých úhlů pohledu. Stejně tak výzkum probíhal v obcích s rozdílným procentuálním zastoupením polského obyvatelstva. Různá úroveň asimilace totiž výrazně ovlivňuje všechny důležité aspekty v životě příslušníků polského etnika. Většina dotazovaných respondentů byla při výzkumu velmi nápomocná, ochotně odpovídala na kladené otázky v průběhu rozhovorů a svými odpověďmi mnohdy otevírala nová témata.

Etnickou identitu polské menšiny tvoří několik charakteristických prvků. Jedním z nejdůležitějších je jazyk. Znalost mateřského jazyka a jeho užívání v běžném životě pro většinu polských obyvatel znamená příslušnost k polského etnika. Poláci na rumunské Bukovině hovoří polským dialektem, který pochází z oblasti slezského Jablunkova, je proto označován jako jablunkovský dialekt. Mluvit se s ním naučí od svých rodičů a většinou to bývá také první jazyk, který umí. Rumunsky se začínou učit až v pozdějších letech, například od ostatních lidí z vesnice nebo ve škole. Polský dialekt je v oblastech, kde převažuje počet příslušníků polské menšiny ve struktuře obyvatel, předáván z generace na generaci. Poláci s ním mluví v domácnostech a mezi členy rodiny, s polskými sousedy a přáteli a v neposlední řadě v katolických kostelech, kde se v polštině provádí také bohoslužba. Tento vzorec se vztahuje především na Poláky z vesnic Nowy Soloniec, Plesza a Pojana Mikuli, kde celkový počet polských obyvatel přesahuje alespoň 50 %. Ve smíšených manželstvích je výběr jazyka ovlivněn náboženstvím rodiny a jazykovým prostředím dané oblasti. Pokud jeden z manželů přestoupí na víru katolickou, ve většině případů se naučí i polský jazyk. Děti jsou pak vychovávány v duchu polských tradic.

Polština se podle rumunské legislativy vyučuje jako mateřský jazyk na 9 školách v oblasti regionu Suceava, a to formou částečné výuky. Ta zahrnuje výuku mateřské polštiny 3-4 hodiny týdně ve třídách, kde jsou děti příslušící k polskému etniku. Mimo rámec státního vzdělávacího systému jsou pořádány také jazykové kurzy v institucích Dům Polský nebo na místních farách, kde výuku polštiny zajišťují faráři. Polská organizace Svaz Poláků zajišťuje různé vzdělávací a studijní projekty pro rozvoj a zkvalitnění polského jazyka v Rumunsku. Pravidelně je také vydáván polsko-rumunský časopis Polonus, který je mezi Poláky na Bukovině velmi oblíbený.

Dalším prvkem identifikace polského etnika je příslušnost ke katolickému náboženství. Katolická víra je pro mnohé Poláky neoddelitelnou součástí v jejich životě. Za komunistického režimu se snažila katolická církev sdružovat komunitu a podporovat v ní etnickou a kulturní identitu. I díky tomu je na území rumunské Bukoviny víra velmi silná a hluboko zakořeněná v srdcích místních obyvatel. Pravidelná účast na bohoslužbách v katolických kostelech je charakteristická pro většinu polských rodin a obyvatel všech generací. Ve smíšených manželstvích se náboženství vybírá individuálně podle prostředí rodiny a konkrétních důvodů jednotlivce.

Polská kultura je dlouhodobě ovlivňována v různé míře kulturou sousedních etnik Bukoviny. Tomuto jevu nelze snadno zabránit, jelikož v oblasti Bukoviny funguje vzájemné soužití etnik a jejich kultur po velmi dlouhou dobu. Díky tomu je multikulturní Bukovina výjimečná. Prvkem spojující kultury všech etnik jsou mezinárodní folklorní festivaly, jejichž návštěvnost i počet vystupujících v posledních letech značně roste. Událost má prezentovat společné kulturní dědictví Bukoviny a ukázat, jak spolu dokáží fungovat různé etnické skupiny na území jednoho regionu. V programu jsou zahrnuty koncerty, taneční, divadelní a umělecká představení souborů z různých zemí. Folklorní soubory Solonczanka a Mala Pojana zastupují tradiční lidové tance a písně typické pro Poláky na Bukovině.

Vliv různých kultur je patrný především ve zvyklostech praktikovaných při oslavách a svátcích. Častějším jevem je vliv pravoslavného náboženství nebo rumunské lidové kultury na tradice a zvyky Poláků. Opačný případ, kdy by polská kultura nebo katolické náboženství značně ovlivnilo zvyky a tradice Rumunů, není běžný. Příkladem převzaté rumunské tradice polskou menšinou je svátek Mărțișor.

Nejdůležitějšími svátky v roce jsou pro Poláky svátky Velikonoc a Vánoc. Tradice, které se udržují v období Vánoc, jsou zachovávány a praktikovány ve většině polských rodin. Významnou tradicí o Štědrý večer je sdílení oplatku, který je rozdělen mezi členy rodiny u štědrovečerní večeře. Celý den je dodržován půst a štědrovečerní chody se skládají především z rostlinných surovin. Tradiční vánoční pokrmy jsou například pirohy s kapustou, halušky, golombki, ryby a makové koláče.

Velikonoce a období Velkého týdne jsou pro Poláky stejně důležitým křesťanským svátkem jako Vánoce. Tradičně se drží přísný půst a zvyky pro konkrétní dny Velkého týdne. Poláci na Bukovině posvěcují vrbové větvičky, barví kraslice a pečou velikonoční tradiční koláče. Typickým zvykem v polské kultuře je posvěcení velikonočního koše s různými potravinami. Na Velikonoční pondělí chodí chlapi kropit dívky vodou. Období Velikonoc pro Poláky znamená především čas modliteb a připomínku smrti a vzkříšení Ježíše Krista.

Svátků a tradičních oslav, typických pro oblast Bukoviny, je nespočet a zvyky s nimi spojené se udržují i dnes. Jednou z oblíbených slavností jsou dožínky, které oslavují konec sklizně nebo svátek jara Mărțișor, typický zejména pro rumunskou a ukrajinskou menšinu, dnes ho ovšem slaví i Poláci na rumunské Bukovině.

Z výsledných informací získané během terénního výzkumu lze vyvodit, že na polskou menšinu působí vliv multikulturního prostředí v oblasti jižní Bukoviny. Vlastní kulturní bohatství si však Poláci v polských vesnicích chtějí udržet, jelikož díky němu se identifikují jako příslušníci polského etnika. Podporu pro zachování a rozvoj nehmotného kulturního dědictví poskytuje především polský institut Svaz Poláků v Rumunsku a také katolická církev, která je oporou především křesťanských tradic a náboženských svátků.

7. Seznam literatury

Tištěné dokumenty:

- DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2002. 374 s. ISBN 978-80-246-0139-7.
- ERIKSEN, Thomas. *Etnicita a nacionalismus: Antropologické perspektivy*. Praha: SLON, 2012. 352 s. ISBN 978-80-7419-053-7.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. 440 s. ISBN 978-80-262-0982-9.
- HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: Příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: SLON, 2009. 315 s. ISBN 978-80-7419-010-0.
- KOKAISL, Petr. *Etnické minority*. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2014. 438 s. ISBN 978-80-213-2524-1.
- KOKAISL, Petr a kol. *Pestrá Evropa: Italové v Chorvatsku, Poláci v Rumunsku, Rusíni na Ukrajině, Rusíni (Lemkové) v Polsku, Rusíni v Srbsku, Ukrajinci v Rumunsku, Turci v Makedonii, Turci v Rumunsku, Krymští Tataři*. Praha: Nostalgie, 2017. 90 s. ISBN 978-80-906207-6-6.
- KRASOWSKA, Helena. *Górale polscy na Bukowinie Karpackiej: Studium socjolingwistyczne i leksykalne*. Varšava: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, 2006. 331 s. ISBN 83-86619-44-X.
- KRASOWSKA, H., POKRZYŃSKA, M. Čwierć wieku „Bukowińskich Spotkań” – idea integracji narodów Europy Środkowej i jej realizacja. *Wielowiekowe bogactwo polsko-rumuńskich związków historycznych i kulturowych*. Suceava: Związek Polaków w Rumunii, 2014, s. 440–453. ISBN 978-973-0-17455-7.
- KRASOWSKA, H., POKRZYŃSKA, M., SUCHOMLYNOW, L. *Świadectwo zanikającego dziedzictwa. Mowa polska na Bukowinie: Rumunia – Ukraina*. Warszawa: Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, 2018. 384 s. ISBN 978-83-64031-84-7.
- KRYSINSKI, Wojciech. *Uroki Bukowiny: Polacy na Bukowinie*. Zagań: Dekorgraf, 2006. 224 s. ISBN 978-83-60119-08-2.
- KRZYWDA, P., FIGIEL, S. *Bukowina, Maramuresz. Przewodnik po północnej Rumunii*. Pruszków: Rewasz, 2010. 400 s. ISBN 978-83-89188-96-0.
- KUBIŠOVÁ, Zuzana. *Národní identita: trvání a změna. Soudobá sociologie V (Teorie sociální změny)*. Praha: Karolinum, 2013. 429 s. ISBN 978-80-246-2219-4.
- LINDEROVÁ, I., SCHOLZ, P., MUNDUCH, M. *Úvod do metodiky výzkumu*. Jihlava: Vysoká škola polytechnická Jihlava, 2016. 69 s. ISBN 978-80-88064-23-7.
- MAJEROVÁ, Věra. *Sociologie venkova a zemědělství*. Čtvrté vydání. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2009. 254 s. ISBN 978-80-213-0651-6.
- MAŘÍKOVÁ, H., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník II*. Praha: Karolinum, 1996. 1459 s. ISBN 80-7184-310-5.
- ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace*. Druhé vydání. Praha: SLON, 2009. 216 s. ISBN 978-80-86429-83-0.
- TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007. 256 s. ISBN 978-80-7367-097-9.

WIERUSZEWSKA-CALISTRU, Elzbieta. *25 lat działalności Związku Polaków w Rumunii*. Suceava: Związek Polaków w Rumunii, 2005. 58 s.

Elektronické dokumenty:

- ALIONESCU, Ciprian-Calin. Parliamentary Representation of Minorities in Romania. *Southeast European Politics* [online]. 2004, roč. 5, č. 1 [cit. 2018-11-26]. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.623.8814&rep=rep1&type=pdf>.
- BUCHKO, Z., RUDENKO, S., RUDENKO, V., YEREMIIA, H. Ethnic Tourism Potential of Bukovyna for the Purposes of Cross-Border Tourism. *Human Geography Journal* [online]. 2016, roč. 20, č. 1, s. 75–79. [cit. 2019-01-13]. ISSN 2076-1333. Dostupné z: <https://search-ebshost-com.infozdroje.czu.cz/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=120772696&lang=cs&site=ehost-live>.
- BUJAK, Jan. Migracje Bukowińskich Polaków w latach 1939-1950. *We wspólnocie narodów i kultur. W kręgu relacji polsko-rumuńskich. Materiały z sympozjum* [online]. 2008 [cit. 2019-03-02].
- COSTACHIE, Silviu. Polish minority of Romania. Some geo-demographic evolutions. *Revista Română de Geografie Politică* [online]. 2014, roč. 16, č. 2 [cit. 2018-07-26]. ISSN 1582-7763. Dostupné z: <https://web-b-ebshost-com.infozdroje.czu.cz/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=ab9d81bb-501b-4aee-8bb0-a9cc8d31c3c1%40sessionmgr102>.
- GÓRECKI, Janusz. Bukowina jako wielokulturowa przestrzeń – w przeszłości i współcześnie. *Peregrinus Cracoviensis* [online]. 2005, č. 16, s. 215-234 [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <https://denali.geo.uj.edu.pl/publikacje,000081?&menu=3&nr=00008121&brf=summary#00008121>.
- KOCÓJ, Ewa. Dziedzictwo kulturowe mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych kręgu Karpat – narracje lokalne i zarządzanie instytucjonalne (wstępne rezultaty badania pilotażowego). *Prace Etnograficzne* [online]. 2016, roč. 44, č. 3, s. 193–213 [cit. 2018-09-12]. ISSN 0083-4327. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=560104>.
- KRASOWSKA, Helena. From individual to collective identity: the case of autobiographical accounts from the Ukrainian-Russian and Ukrainian-Romanian borderlands. *Acta Baltico-Slavica* [online]. 2017, roč. 41 [cit. 2019-02-10]. ISSN 00651044. Dostupné z: <https://search-proquest-com.infozdroje.czu.cz/docview/2124049110/AD4CDA9BD3F24521PQ/1?accountid=26997>.
- NECHAYEVA-YURIYCHUK, Nataliya. Coping with the Challenges of Ukrainian-Romanian Border Security Issues. *Eurolimes* [online]. 2013, roč. 15, č. 11, s. 117–127 [cit. 2019-02-13]. ISSN 1841-9259. Dostupné z: <https://search-ebshost-com.infozdroje.czu.cz/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=90552904&lang=cs&site=ehost-live>.
- REZACHEVICI, Constantin. Ce este Bucovina istorică? Origine – nume, evoluție. *Historyczne i kulturowe aspekty relacji polsko-rumuńskich* [online]. 2016 [cit.

- 2019-02-15]. ISBN 978-973-0-22316-3. Dostupné z:
<https://drive.google.com/file/d/0B0VZyblZxeDWQXhxb18tU1hPMek/view>.
- ROTUNDU, Ludvina. "Meritul Bucovinei" pentru „Mała Pojana”. *Polonus: Pismo Związku u Polaków w Rumunii* [online]. 2018, roč. 11,12, č. 265,266, s. 11-12 [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: [http://dompolski.ro/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/137_POLONUS_11-12\(265-266\)2018.PDF](http://dompolski.ro/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/137_POLONUS_11-12(265-266)2018.PDF).
- SPAINE, Alina Valentina. Vine, Vine, Primavara... *Polonus* [online]. 2017, roč. 2, č. 244, s. 18-19 [cit. 2019-03-05]. Dostupné z: http://dompolski.ro/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/112_POLONUS_2_2017.PDF.
- WARSZTATY TANECZNE dla „Sołonzanki” i „Małej Pojany”. *Polonus: Pismo Związku u Polaków w Rumunii* [online]. 2016, roč. 8, č. 238, s. 16-17 [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: http://dompolski.ro/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/106_POLONUS_8.PDF.
- ZELIONCA, Alfons-Eugen. Opłatek wigilijny. *Polonus* [online]. 2016, roč. 12, č. 242, s. 4-5 [cit. 2019-03-05]. Dostupné z: http://dompolski.ro/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/110_POLONUS_12_COMPRESSED.PDF.

Internetové zdroje:

- Dożynki polskie dawniej i dziś. *Religie Świata* [online]. 2009 [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <http://www.religie.424.pl/dozynki-polskie-dawniej-i-dzis,1824,article.html#top>
- Etický kodex a etické směrnice. Hospodářská a kulturní studia (HKS) [online]. [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: http://hks.re/wiki/doku.php?id=eticky_kodex
- O Dniach Polskich. *Dom Polski* [online]. Związek Polaków w Rumunii, 2014 [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: <http://dompolski.ro/pl/o-dniach-polskich/15-lat-dni-polskich/>
- O nás. *Związek Polaków w Rumunii – Dompolski* [online]. 2014 [cit. 2019-03-09]. Dostupné z: <http://dompolski.ro/pl/o-nas/o-nas/>
- Polacy w Rumunii. *Nowe zycie: Dolnoslaskie pismo katolicke* [online]. 2002 [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: http://www.nowezycie.archidiecezja.wroc.pl/stara_strona/numery/062002/04.html
- VOLUMUL I: POPULAȚIA STABILĂ (REZIDENTĂ); STRUCTURA DEMOGRAFICĂ | Recensământ 2011. *Institutul Național de Statistică* [online]. 2011 [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <http://www.recensamantromania.ro/noutati/volumul/>
- Wielkanoc w Dolnych Piotrowcach na Bukowinie Karpackiej. *Bukowina Wieloetniczna* [online]. [cit. 2019-03-04]. Dostupné z: <https://bukowina.org.ua/aktualnosci/wielkanoc-w-dolnych-piotrowcach-na-bukowinie-karpackiej>
- Wniebowzięcie na Bukowinie. *Gość Niedzielny* [online]. Instytut Gość Media, 2014 [cit. 2019-03-04]. Dostupné z: <https://www.gosc.pl/doc/2117244.Wniebowzecie-na-Bukowinie/2>
- Zákon o ochraně osobních údajů (Zákon č. 101/2000 Sb.) [online]. [cit. 2018-02-20]. Dostupné z: <https://www.uouu.cz/zakon-c-101-2000-sb-o-ochrane-osobnich-udaju-a-o-zmene-nekterych-zakonu-ve-zneni-ucinnem-od-1-cervence-2017/ds-3109/archiv=0&p1=1257>